

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

L.G. Compagnie, Rotterdam

Het ongevraagde teken van God Zelf

„Daarom zal de HERE Zelf u een teken geven: Zie de jonkvrouw zal zwanger worden en een zoon baren; en zij zal hem de naam Immanuël geven.” Jesaja 7:14

Het was met het huis van David niet best gesteld in de dagen van Jesaja⁷. Koning Achaz regeerde, en hij was geen man naar Gods hart als zijn voorvader David.

Toch krijgt hij de woorden van God te horen. Tot beschamens toe, zou je haast zeggen. Wanneer hij in het nauw zit omdat vijanden hem bedreigen komt Jesaja hem vertellen, dat hij niet bang hoeft te zijn. De HERE zal uitreding geven. Achaz mag zelfs om een teken vragen. Tot verbijstering van de profeet bedankt hij daarvoor, met het vrome praatje: ik wil de HERE niet verzoeken.

Nee, Achaz zit niet op God te wachten. De profeet van God, die hem achtervolgt met beloften van heil, wordt beleefd de deur gewezen. Achaz verwacht zijn heil van het uitzitten van de belegering en de hulp van de koning van Assur.

Maar het meest zal hij geïrriteerd zijn geweest, dat de profeet zei: „Indien gij niet gelooft, voorwaar, gij wordt niet bevestigd.” Gods woorden vragen geloof, en Achaz had zijn vertrouwen al geschonken aan de koning van Assur. Geheel ten onrechte, zoals later bleek.

Toch moet koning Achaz een teken in ontvangst nemen. Als hij zelf niet een teken wil aanduiden, zal de HERE het wel doen door Jesaja. Een heel merkwaardig teken: er zal een jonkvrouw zwanger worden en een zoon baren. Zij zal hem de naam Immanuël geven. Nu hoeven we ons niet in taalkundige beschouwingen te verliezen over de precieze betekenis van het woord dat hier met 'jonkvrouw' wordt vertaald.

De aanhaling in het Nieuwe Testament in Mattheüs 1:23 en ook de joodse vertaling in het Grieks vóór Christus (toen er dus nog geen confrontatie met de christelijke belijdenis van de maagdelijke geboorte was) pleiten voor de betekenis 'maagd'.

Ook is op geen stukken na duidelijk, wat de HERE met deze belofte op het oog had. Was het de jonge vrouw van de koning? Of iemand anders uit zijn omgeving? Ook hier valt over te speculeren. Maar het teken was niet schokkend en veelzeggend vanwege

deze dingen. Het punt waar het om gaat is iets anders, namelijk: Achaz staat er buiten. De belofte van heil wordt nog eens onderstreept door een ons verder onbekende vrouw; zij geeft die naam van geloof aan het kind. Het geslacht van David heeft gefaald in het op het eigen kracht verder leiden van Gods volk. Maar of Achaz wil of niet: Gods bevrijding komt wel. Omwille van de belofte, aan David gedaan, en de belofte aan Adam en Eva gedaan.

Wat een lankmoedigheid en wijsheid bewijst God hier. Daar denken we toch altijd weer te klein van.

Wat heeft Hij Achaz niet alleen lang verdragen, Hij blijft zelfs van heil en verlossing spreken toen Achaz daar allang geen behoefte meer aan had. Hij blijft oproepen tot geloof. Grotere illustratie van Gods geduld is niet denkbaar. Hij laat mensen niet zomaar vallen; zelfs als ze zelf gesprongen zijn spreekt Hij ze nog aan.

Toch: wanneer God verder wil werken aan zijn belofte om weer bij de mensen te wonen en met de mensen te zijn, moet Hij maar niet op mensen rekenen. Zelfs niet op de zoon van David. En dat doet Hij dan ook niet. Mensen zitten niet te wachten op de verlossing van Godswege. Vaak ook niet mensen, die door Hem al van jongs af aan zijn aangesproken. Vergeten wij niet Gods lankmoedigheid in de omgang met elkaar; en ook niet, dat Hij zijn werk nooit door mensen zal laten verbreken. Je mag toch zeggen: Gods doorzettingsvermogen is grenzeloos. Wanneer Hij verlossing belooft, brengt Hij die.

Wanneer later een zoon van David, Jozef, tot zijn vreugde mag horen, dat Immanuël geboren zal worden uit zijn vrouw, is het geheel Gods werk. Ze is zwanger uit de Heilige Geest; Jozef staat er buiten. Hij verleent aan Immanuël de wettelijke positie van zoon van David. Dat is zijn bijdrage namens het geslacht van David: Jezus werd tot zijn wettelijke zoon gerekend. Maar het is volledig Gods werk.

Zodat wij nooit op mensen hoeven letten en menen, dat er van Gods ko-

ninkrijk wel niet veel zal komen; de HERE zelf geeft het teken in de maagdelijke geboorte van zijn Zoon. Aan een ongelovige Achaz, aan een ongelovige wereld, verloren in schuld. Gods belofte wordt heerlijk vervuld. Hij wil zijn heil aan mensen geven. En Hij doet het. Hier is inderdaad Immanuël, God met ons, die geboren zal worden. En als God met ons is, wie zal tegen ons zijn? We kunnen ook nooit meer denken, dat de verlore wereld er komen moet door onze handen. Dit werk is door Gods alvermogen, door 's HEREN hand alleen geschied. De verlossing is op alle fronten gekomen. Een ieder, die gelooft, wordt bevestigd. Ondanks de mensen, dankzij God. Vrede op aarde? Ere zij God!

37e jaargang – nr. 25
3 december 1993

In dit nummer

- 450 F. van Deursen
In memoriam ds. C. Vonk
- 455 T. Hoekstra
Ex Libris: Allerhande
- 451 J.M. Mudde
Kerkeraadsbeleid inzake
relaties (3)
- 452 D. Holwerda
De omlijsting van 1 Cor. 14,
34.35



Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
Ds. K. Muller
Ds. W. Smouter
M.J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Telefoon: 05130-20476
Telefax: idem.

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

M. van Veelen-Vreugdenhil
Administratie Opbouw
Bronsmos 7
2914 AC Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 01803-20205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementenprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 65,- per jaar of f 36,- per half jaar.
Voor studenten f 52,- per jaar.
Buitenland f 92,- per jaar of
f 104,- per luchtpost. Chequekosten
buitenland: f 15,-.

Advertenties

Tarief: 60 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 17,5% BTW).
Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.



Samenwerkingsverband van de Ned.Geref. en Chr.Geref.Kerken

Secretariaat Chr.Geref. Commissie Militairen Buitenland:
H. Westra, Gronausestraat 186, 7533 BS Enschede,
Telefoon 053 - 313500

Secretariaat COGMA:
H.J. Bosch, Walkottelanden 40, 7542 MR Enschede
Telefoon 053 - 762272.

Overal ter wereld verblijven militairen, burgergezinnen en alleenstaanden uit onze en andere reformatorische kerken van Nederland.

Wij verstrekken gratis goede lektuur, cassettebanden met kerkdiensten en adressen van medeverstrooiden.

Laten we het samen aanpakken !

COGMA uw vriend in de vreemde.

Wij zoeken een

gezellige jeugdvereniging

om met ons een uitwisselingsweekend te houden.

Wij zijn zelf een groep van 15 personen in de leeftijd van zestien tot vijfentwintig jaar en zoeken (om praktische redenen) een groep van ongeveer dezelfde grootte en samenstelling.

Ben je in voor een lollig weekend met ook z'n serieuze momenten, wil je ook eens mensen uit andere rayons ontmoeten in een ongedwongen sfeer, neem dan contact op met:

Kim Blok
Dr. Ir. C. Lelystraat 13
1775 AS Middenmeer
tel: 02270-1029



H. de Jong, Zeist

De christen en de verlichting

Het onvermijdelijke van de emancipatie

Het rumoer rondom het partijlidmaatschap van de vrouw in de SGP en het besluit van de vrijgemaakte synode inzake het actieve kiesrecht van de vrouw in de kerk zijn er het bewijs van dat geen christelijke gemeenschap hoe behoudend ook aan de emancipatie ontkomt. Natuurlijk, men zal bij elk stapje in die richting zeggen dat het iets volslagen anders is dan toegeven aan de tijdgeest, dat men op grond van betere bijbeluitleg tot een veranderde opstelling is gekomen en dat dit dan ook helemaal niet wil zeggen dat na dit ene schaap over de dam er meer zullen volgen (dat het bijvoorbeeld van stemrecht voor de vrouw in de kerk zal komen tot openstelling van het diakenambt en verder). Zeker, men zal dit bij hoog en laag beweren, maar wie in een terugblik het christelijke leven van de laatste decennia overziet die zal met een glimlach van vertedering zulke gemaakte voorbehouden herkennen: Ach ja, zo zei men dat elders enige jaren geleden ook. En kijk eens hoe het daarna in die verschillende groeperingen wel degelijk verder is gegaan. *Dat deden zij niet eens, dat overkwam hun!* Inderdaad, hoe waar is dat! Want hoe men ook praat en studeert en hoe dikke rapporten men ook schrijft, het emancipatie-proces is niet te stuiten en gaat soeverein z'n eigen gang. Het is van de dagen der Verlichting af bezig zijn onstuitbare loop te volgen en het gaat door totdat ook het laatste reservoir van ouderwetsheid, dat van de SGP, is aangesproken en opgebruikt. Nee, ik zeg niet dat dit proces een *ononderbroken* lijn vertoont. De opkomst van de islam bijvoorbeeld zou ook hier voor een machtige recessie kunnen zorgen. (De islam immers die zes eeuwen jonger is dan wij staat nu historisch op het punt waar wij waren toen de Middeleeuwen begonnen af te lopen). Maar ook deze recessie zal van tijdelijke aard zijn. Emancipatie behoort noodzakelijk tot de ontwikkeling van het menselijk geslacht zoals de volwassenwording tot het leven van het individu. Probeer je maar eens in te denken dat een besluit als van de vrijgemaakte synode teruggedraaid zou worden. Dat is ondenkbaar, het maakt deel uit van een onomkeerbaar proces.

Het positieve van de emancipatie

Ik weet wel dat dit soort gepraat sommigen onder ons tot in de nieren kan prikkelen. Ze worden er even kwaad om als om wat destijds Colijn schreef na de kapitulatie voor de Duitse overmacht. Die pleitte toen voor realiteitszin. Dat men zich nu maar bij de ontwikkeling van de feiten moest neerleggen. Wat is bij velen de leider toen

tegegevallen! Wat een defaitisme! Wat een ontmoedigende praat! Men had toen gelijk. Alles komt er nu echter op aan hoe men dat emancipatieproces beschouwt. Is het inderdaad even negatief te beoordelen als destijds de Duitse inval? Of kan het positief verstaan worden? Ik denk dat op die vraag een genuanceerd antwoord gepast is. De wijsgeer Immanuel Kant definieerde ooit de Verlichting van de zeventiende, achttiende eeuw als het naar voren treden van de mens uit zijn *schuldige onmondigheid*. Aardig gezegd maar wat is nu precies die onmondigheid? Slaait dat op het vastzitten in en het vasthouden aan allerlei achterhaalde opvattingen inzake de inrichting van het leven of gaat het veel verder, in die zin dat de mens vrij moet komen van zijn Schepper die in Christus ook onze Verlosser is? Moeten wij het in verband brengen met Psalm 2 : 3: „Laat ons hun banden verscheuren en hun touwen van ons werpen!”, of heeft het te maken met wat de apostel schrijft in het Hooglied der liefde dat hij, een man geworden, heeft afgelegd hetgeen eens kinds was (I Kor. 13 : 11; in Gal. 4 : 1vv past Paulus het beeld van de volwassenwording toe op het volk van God)? Dat zijn twee Schrift-aanhalingen en welk van die twee werpt nu het juiste licht op het onderhavige proces? Ik zou zeggen: Moeten wij de eerste duiding met alle kracht verwerpen, uit de laatste blijkt dat er ook in een positieve zin over de emancipatie te denken en te spreken valt, ja, dat het niet-rekenen daarmee inderdaad tot een *schuldige onmondigheid* kan voeren.

Relativering gewenst

„Afleggen hetgeen des kinds is”, wat zou dat nu kunnen zijn? Ik denk dat daar onder christenen niet gemakkelijk eenstemmigheid over te bereiken is. De oorzaak van dit verschil is dat men over het woord 'kind' niet gelijk denkt. Wat je 'kind' op in de zin van 'kind van God', dan zijn we gauw klaar, dan valt er helemaal niets af te leggen. Kindschap Gods is immers niet aan ontwikkeling onderhevig. Of je nu Abraham heet of Henk de Jong, dat maakt in dit opzicht geen verschil. Gods vaderliefde is voor al zijn kinderen gelijk. Maar 'kind' betekent in dat woord van Paulus kennelijk 'onvolwassen' en dat maakt alles wel wat anders. Want dat betekent dat het volwassen worden van je vergt dat je bepaalde opinies aflegt en bepaalde gedragingen herzielt. En daar begint de onenigheid. Want wat de een een teken van volwassenheid noemt is voor de ander een bewijs van ongehoorzaamheid. Dat is altijd zo geweest en dat dit verschil nog eens bijgelegd

zal worden ligt niet in het verschiet. Toch is er een lichtpuntje. De tegenstelling is namelijk niet zuiver, niet totaal. Ook degene immers die aan al het vroegere wil vasthouden kent de inkonsekwentie van het afleggen en loslaten, terwijl van de andere kant de meest vooruitstrevende zijn tegenstrijdige momenten van vasthouden heeft. *Allemaal* leggen wij min of meer af en *allemaal* houden wij min of meer vast. Niet *principeel* maar *gradueel* gaan de mensen op dit punt uiteen. Deze relativisering van het verschil zou al voor enige verdraagzaamheid bij de behoudenden en voor enig respect bij de vooruitstrevenden kunnen zorgen. Respekt, daar zeg ik wat! Ik herinner mij dat ik eens voor de Wageningse studenten van SSR een dagsluiting hield. Het was in de dagen van Elspeet: inenten tegen polio of niet? De golven van verontwaardiging over zoveel christendommelijke achterlijkheid sloegen hoog op. Ik heb toen om geen olie op het vuur maar op de golven te gooien opgemerkt dat we in de ogen van de wereld allemaal Elspeters zijn. „Matig je hovaardij!” En onlangs hoorde ik Kuitert in een interview over de vrouwenkwestie in de SGP *beginnen* met te zeggen dat het nog niet zo lang geleden is dat we er allemaal zo achterhaald over dachten. Dit zijn geen opmerkingen die bedoelen de emancipatie de wind uit de zeilen te nemen (gesteld al dat dat zou kunnen) maar om de hooghartige verachting tegen te gaan die de emancipatie zo vaak heeft ontsierd. En die verachting is opmerkelijk genoeg juist daar het grootst waar men nog maar net losgekomen is van achterhaalde opvattingen.

Het christelijk sturen van de emancipatie

Wij kunnen als christenen de emancipatie niet tegenhouden. Alle pogingen daartoe zullen in frustratie eindigen. Maar er is wel alle reden om het emancipatie-proces christelijk te *sturen*. „De kennis maakt opgeblazen maar de liefde bouwt op”, schreef de apostel Paulus aan de Korinthiërs ter zake van het al of niet eten van aan afgoden geofferd vlees (I Kor. 8 : 1). Zouden we met dit geweldige bijbelwoord niet een christelijke draai aan de emancipatie kunnen geven? De Verlichting, zoals we die in onze Europese cultuur hebben gekregen, is die inderdaad niet teveel een kwestie van enkel kennis geweest? Van die kennis die opgeblazen maakt? Wat hebben de mensen van de Verlichting (die weliswaar in de zeventiende, achttiende eeuw begonnen is maar eigenlijk nog steeds in onze westerse cultuur na-deint, zeker in de kerkelijke subkultu-



ren) de kerk en het geloof veracht! Wat hebben ze neergekeken op degenen die in de nachtschuit van het geloof bleven zitten en in de achterhaaldheden van de bijbel bleven hangen. Het was alles in hun ogen versmadelijke domkopperij. Het heeft voor christenen aan de hooggeroemde Aufklärung een hatelijke bijmaak gegeven. Zo geheel anders dan wat we in de Schrift over de verlichting lezen. Spreekt de Schrift dan over de verlichting? Wel zeker! Lees maar mee: „Wie zegt in het licht te zijn en zijn broeder haat” schrijft Johannes, „die is in de duisternis tot nu toe” en „Wie zijn broeder liefheeft, blijft in het licht...” (1 Joh. 2 : 9 en 10). Verlichting, onmiskenbaar. Maar dit beeld ervan heeft de Europese Verlichting niet te zien gegeven. Bepaald niet! Deze apostel heeft het dan ook over een andere verlichting. Niet die van een doorbraak van de kennis maar van de liefde. Niet van de kennis die opgeblazen maakt, maar van de liefde die opbouwt. De gedachte namelijk die Johannes in dit gedeelte van zijn brief ontwikkelt is deze dat met de komst van de Heiland in de wereld („Het waarachtige licht schijnt reeds”) er voor de liefde eigenlijk geen beperkingen en remmingen meer zijn. De zaak van de liefde staat er sindsdien opperbest voor. Er is nu met en na Christus achter het oude liefdegebod zo'n geweldig motief komen te staan dat alle bergen vlak kunnen worden en alle zeeën droog. En deze stralende opgang van de liefde, die heet nu in de bijbel 'verlichting'. Zouden we deze bijbelse verlichting niet moeten paren aan de historische beweging van die naam? Zou dat niet de bijdrage van de gemeente aan het ontwikkelingsproces van het menselijke geslacht kunnen zijn? Dat wij de progressie in kennis (en de daarmee hand in hand gaande emancipatie) adelen door er een voortgang in liefde mee gepaard te laten gaan? Omdat liefde meer is dan kennis moet dan kunnen.

De liefde van het nieuwe voor het oude

Wat zou de taak van de liefde dan kunnen zijn in het emancipatieproces? Dat ze niet alleen het nieuwe zo positief mogelijk tegemoet treedt maar ook het oude met respect en sympathie bejegt. Dat ze op zoek gaat naar het goede in het oude om te proberen dat in het nieuwe mee te nemen. Zo zou je – om van dit laatste een voorbeeld te geven – af kunnen vragen of in de ondergeschiktheidsverhouding van vroeger tussen mannen en vrouwen de eigenheid van de vrouw niet meer gewaarborgd was dan nu. Neem nu de boerin op de boerderij van vroeger tijd aan wie bijvoorbeeld de hele kaasmakerij was toevertrouwd. Wat een soevereiniteit in eigen kring! Het is waar, de boerin stond daardoor nog niet op één lijn met de boer maar ze was op deze manier wel een heuse 'hulpe als tegenover hem', zoals de Staten Vertaling van Genesis 2 : 18 het zo mooi zegt (het 'hulp die bij hem past' van de

NBG is beslist niet te *mannig*). Dat met eigenheid gevulde 'tegenover' van de vrouw nu, wat stellig een goed is (en niet alleen in het huwelijk!), gaat dat in de tegenwoordige emancipatie niet wat teloor? kun je vragen. Zeker, de bijbelse beschikkingsmacht van de man over de vrouw is verdwenen en ik zie het als een misverstaan van wat bijbels christendom is om te proberen dat stukje vroegere cultuur aan te houden of terug te halen, maar ging en gaat er met dat verdwijnen niet teveel eigenheid van de vrouw overboord? Nog te vaak aapt in het feminisme de vrouw de man na, tot in zijn hebbelikheden en fouten toe, is (niet alleen) mijn indruk. Terwijl moslim-vrouwen, met name zij die in onze streken tot de islam zijn overgegaan, de ruimte roemen die ze in hun nieuwe godsdienst juist voor hun vrouw-zijn krijgen. Zou dat dus niet de functie van de liefde in het emancipatie-proces kunnen zijn dat ze het oud-overgeleverde bekijkt met de instelling van „Verderf niet! Er is nog een zegen in!” (vgl. Jes. 65 : 8)? Is dat trouwens niet een kenmerkende trek van het christen-zijn in het algemeen dat het het oude altijd probeert te integreren in het nieuwe? Denk maar aan het Nieuwe Testament dat het Oude niet heeft afgeschaft of weggedrukt maar de essentie daarvan juist in zich heeft opgenomen. Die liefde van het Nieuwe Testament voor het Oude, en dus van het nieuwe in het algemeen voor het oude in het algemeen, die hebben we geloof ik broodnodig in het emancipatie-proces. Het is de antirevolutionaire liefde van „Eer uw vader en uw moeder”.

Kennis en geloof zijn niet hetzelfde

De progressie van de kennis adelen door een voortgang in de liefde, – we zouden daar in eigen kring mee kunnen beginnen. Want ook onder christenen van één kerk en zelfs van één gemeente komt het voor dat tegenover veroordelende behoudzucht niets anders dan minachtende progressiviteit komt te staan. Wat er dan in zo'n gemeenschap ook doorgebroken mag zijn – de liefde niet! Het staat voor mij vast dat er veel meer broeders en zusters gewonnen zouden kunnen worden voor de vooruitstrevendheid wanneer ze maar de indruk kregen dat hun behoudende opvattingen met respect bejegend worden en dat men er eerlijk z'n best voor doet het goede en mooie ervan in het nieuwe te integreren. Heeft het daar niet teveel aan ontbroken? Ik denk dat de vooruitstrevenden onder ons voor dit gebrek een blinde vlek hebben. Ze zien het gewoon niet. Dat komt wellicht doordat in onze kringen geloof en kennis zo dicht aan elkaar verbonden zitten dat we niet door hebben dat we kennis gemakkelijk voor geloof (en dan natuurlijk het enige echte en ware geloof) verslijten. Dus wat is nou liefde voor de in kennis achterblijvenden!? Het zijn immers eigenlijk toch maar de ongelovigen met wie geen rekening

kan worden gehouden wil je van kerk kunnen blijven spreken? Kennis-kennis-kennis, weten-weten-weten, – een gereformeerde, zo heb ik wel eens gekscherend gedefinieerd, is iemand die dom-zijn erger vindt dan slecht-zijn (vandaar misschien zijn voorliefde voor de misdaadroman en -film). Het zou wel eens juist in de gemeente kunnen zijn dat de kennis zich het meest opgeblazen gedraagt. Vanwege die gezegde verwarring tussen kennis en geloof.

Emancipatie in de Bijbel zelf

Maar we behoeven de schuld niet eenzijdig naar één kant toe te schuiven. Dat de kerk de boot mist in het leveren van een christelijke bijdrage aan het emancipatie-proces ligt ook nog aan iets anders. En daarbij moet ik de kant van de behoudenden uitkijken. Zij vinden elke emancipatie in strijd met het Woord van God. Willen we aan het gezag van de Heilige Schrift gehoorzamen dan moeten we (zeggen ze) de cultuur van de bijbel integraal overnemen, inclusief alle gebruiken waarover de apostelen hun voorschriften gegeven hebben. Daarom waren ze vroeger tegen afschaffing van de slavernij en zijn ze nu vandaag tegen de gelijkschakeling van mannen en vrouwen. Bij hen legt de bijbel een stolp over het hele leven heen en wat de moderne ontwikkeling betreft: in plaats van er de stoot toe te geven knelt de Schrift die volgens hen af. Wat deze mensen totaal ontgaat is dat er in de bijbel zelf een ontwikkelingsproces gaande is. Onder andere daardoor verschilt onze godsdienst van de islam. De koran heeft niet dat eigenaardige van de bijbel dat er boeken uit heel verschillende tijden in samengebracht zijn. Het is daar alles in één tijd, om niet te zeggen: op één tijdstip, geopenbaard. In de bijbel echter liggen de eerste en de laatste boeken meer dan tien eeuwen uit elkaar. In de bijbel kom je het opmerkelijke tegen dat er dingen 'voor eeuwig' worden ingesteld (bijvoorbeeld de besnijdenis en de sabbat) die later toch weer teruggedenomen worden of stilzweigend buiten gebruik raken. In de oude tijd – om nog iets van die ontwikkeling te laten zien – worden alleen jongetjes besneden maar de doop die de besnijdenis opvolgt is voor mannen en vrouwen, voor jongens en meisjes gelijkelijk bedoeld. Dat zijn ontwikkelingen en voor wat het laatste geval betreft kun je zelfs van emancipatie spreken: niet langer is de vrouw in de man begrepen. Daar zouden de behoudenden eens goed over na moeten denken. Ruilen ze de beweging van de bijbel niet voor verstarring in? Is de lavastroom van de Schrift bij hen niet gestold? En een tweede inzicht waarmee onze traditiegebonden broeders en zusters geholpen zouden kunnen zijn is dat men in het vasthouden aan het oude zelf niet konsekwent is en ook niet kan zijn. Zelfs aan de doopsgezinde *Amish-people* van Noord Amerika die zoals-



bekend de bijbelse kultuur in alles proberen na te bootsen, is dat te zien. Ook zij ontkomen niet aan het compromis. Niemand ontkomt daaraan.

De Geest van God en de geest van de tijd

Wanneer de behoudenden hiermee gaan rekenen kunnen zij hun strijd om het behoud van dit of van dat niet meer met de laatste ernst voeren. In de bijbel zelf veranderen dingen en wat henzelf betreft zijn zij in hun vasthoudendheid niet konsekwent – dat moet toch, zou je zeggen, het standpunt van de behoudenden openbreken. Zouden we het verschil tussen wat aan gewoontes en levensinrichting vastgehouden moet worden en wat losgelaten kan worden daarom niet wat kunnen *relativeren*? Zodat voor de liefde waarmee wij de emancipatie in de wereld christelijk moeten sturen meer energie vrijkomt? Zoals het nu gaat, worden wij christenen te vaak vastgepind en vastgebonden door de onderlinge strijd over het blijvende en het wisselende van de dingen. En intussen woedt in de wereld buiten ons de opgeblazenheid van de kennis voort met schromelijke verwaarlozing van de liefde waardoor met name de behou-

denden in het verdomhoekje terecht komen. Zou juist de gemeente niet de plaats kunnen zijn waar voorgeleefd wordt hoe dat eigenlijk moet tussen vooruitstrevenden en behoudenden? Maar zoals gezegd, daarvoor moet het inzicht doorbreken dat we in al de dingen die in de emancipatie aan de orde komen met *niets anders dan adiafora* te maken hebben, dat wil zeggen met dingen waarover je als christenen onderling van mening kunt verschillen. Wel dingen waarover de bijbel zich uitlaat, zeker, maar toch op zo'n manier dat je daarin behalve de Geest van God ook de geest van die tijd ontmoet. Dat inzicht zal voor de nodige ontspanning zorgen waardoor we aan de gezegde liefde toe kunnen komen. Maar wanneer we er aan beide kanten altijd maar weer geloofszaken van maken en er steeds het goddelijke gezag van de bijbel (dat we toch beter voor belangrijker zaken kunnen reserveren) bijhalen dan zullen onze handen geboeid blijven door een strijd op leven en dood over zogenaamde 'waarheid' en zogenaamde 'leugen' – een strijd die ons steeds meer buiten de markt van het leven zal plaatsen.



W.J. van der Linde, Ede

Gods warande

Als je er nu langs rijdt, staat haar huisje er niet meer. Niets herinnert nog aan haar.

„Zelfs haar plaats kent haar niet meer”, zegt psalm 103.

Ook haar tuin is weg. Gewoon een stuk grasveld geworden. En het was nog wel zo'n mooie tuin! In biologisch evenwicht. Met bloemen en planten,

overal vandaan. Zelfs uit Zwitserland. Die tuin had de liefde van haar hart. Wat was ze daar graag!

Alleen.

Samen met anderen.

Samen met God.

Zouden Gods warandes er straks zó uitzien?

Ze hield van mooie dingen.

Ze hield ook van kinderen, misschien wel omdat zij ze zelf nooit gehad had.

Als onze dochter Carien, toen ze nog klein was, soms met me mee ging naar haar toe, dan werd ze bijna plat gedrukt van liefde. Het was dan 'Carlientje' vóór en 'Carolina' ná, want namen onthouden kon ze niet.

Maar van lieverlede ging haar gezondheid achteruit. Ze ging dementeren.

Achterdochtig werd ze. Ze verstopte het geld op de meest vreemde plekken. Het eten liet ze op het vuur staan.

Ze werd een gevaar voor zichzelf.

Toen, op een morgen, stond er een auto voor de deur. Twee mensen zaten er in. Een broeder en zuster van de gemeente. Ze hebben haar in de auto gekregen. „Uit! Goed voor u!” En zo reden ze haar naar Nieuw-Toutenburg. Het was de enige uitweg die nog bleef, al deden ze 't met een bezwaard hart. 't Was een moeilijk moment haar achter te laten in dat vreemde gebouw.

Samen met anderen in één kamer. Vreemden voor haar.

Ze miste haar vrienden: De vogels in de tuin, de vlinders en de bijen. En was Góð er nog wel? Nooit kon ze meer op haar knieën liggen om te zien hoe de sneeuwklompjes haar kopjes boven de sneeuw uitstaken.

Soms dwaalde ze door de lange gang en prevelde ze: „'t Is goed voor me... 't Is goed voor me...” En als ze bij de tafel zat, staarde ze maar. Wie kon haar nog bereiken?

Ze was voor ons te ver.

Haar gedachten waren verrasteld en verward.

Als ik bij haar zat, kon ik alleen maar bidden: „Here God, hoor haar roepen, luister naar haar zuchten”.

Wanneer ze met anderen in de kamer zat, ging ik met ze zingen. „Er ruist langs de wolken.” En „Waarheen, pelgrims, waarheen gaat gij?”

Ook zij zong dan mee.

En daarna deed ze de mantel aan en zette de hoed op. Zij ging op weg.

„Naar Gods huis, in 't Vaderland.” Zou ze in haar geest Gods warandes hebben gezien? Gods tuinen, met haar vrienden daarin?



F. van Deursen, Wezep

Overvloedig in het werk van de Here (1)

In memoriam ds. Vonk

Maandag 22 nov. 1993 overleed te Schiedam dominee C. Vonk. Hij mocht de hoge leeftijd van 89 jaar bereiken. Omdat hij een vooraanstaande positie innam in onze kerkgeschiedenis van de laatste zestig jaar en met hem een van de laatste prominenten uit de Schriftbeweging van de jaren dertig is heengegaan, besteden we in Opbouw wat ruimere aandacht aan zijn levensarbeid in de kontekst van zijn tijd. Het tweede deel van dit artikel wordt in het volgende nummer geplaatst.

Cornelis Vonk werd op 13 mei 1904 geboren in de gereformeerde pastorie te Gameren. Zijn vader was een begaafd linguïst, die zijn zoon reeds voor diens gymnasiumjaren de beginselen van het Latijn en Frans onderwees. Na zijn kandidaatsexamen aan de VU nam de jonge Vonk zich voor bij prof. V. Hepp te promoveren op de leer van de concursus, maar de Here leidde zijn leven in andere richting. Hij bewaarde de begaafde student voor verstrikking in scholastische dogmatiek en bestemde hem ervoor om Schriftgeleerde te worden. Zover was het voorlopig echter nog niet.

De jaren dertig

In 1929 betrok hij de gereformeerde pastorie te Baarland in de zak van Zuid-Beveland. Daar was zijn povere theologische bagage al spoedig uitgepakt. De jonge dominee Vonk was binnen twee jaar uitgepreekt. Op twijfel aan Gods beloften van mystieke gemeenteleden had hij vanuit zijn scholastische kennis geen afdoend antwoord. Wat moest hij beginnen? Een ouderling wees hem op de kanttekeningen van de Statenbijbel en van toen af begon hij zich met al zijn gaven en krachten toe te leggen op de studie van de Heilige Schrift. Hij kreeg oog voor de diepe kloof tussen de intellectuelistische begrippen van de scholastische theologie die hij aan de VU had ingedronken en het levende, praktische spreken van de Heilige Schrift. Vooral de geschriften van A. Janse, met name diens boek *Van de Rechtvaardigen*, gaven hem de sleutel in handen. Later kwamen daar de werken van de hervormde ds. J.G. Woelderink nog bij. „Janse en Woelderink hebben mij het verbond leren zien.” Zijn preken veranderden. 'Theologie' zat er niet veel meer in. Wel heel veel van Gods Woord. Actueel in de gangbare zin van het woord zouden ze nooit worden, maar wel vol van de hevige en eeuwige actualiteit van het Evangelie van Jezus Christus. Wie Vonk in hun jeugd hoorden preken, zouden levenslang blijven verlangen naar klare Schriftopening op de kansels.

Na drie jaar werd hij, nog maar achtentwintig jaar oud, als derde predikant beroepen te Schiedam waar hij van 1932-1972 dienaar des Woords is geweest. Op zijn achtenzestigste jaar ontving hij emeritaat, tot zijn spijt twee jaar voor de zijns inziens normale leeftijd van zevenzig jaar.

Evenals in Zeeland kwam hij ook in het vooroorlogse Schiedam in aanraking met de tweeling scholastiek en mystiek. Om de gemeente daartegen te wapenen schreef hij zijn beide boeken over *Huisbezoek in Gods gemeente* en *Huisbezoek naar Gods geboden*. Het tweede vond hij later als leidraad wat wettisch. Ze bevatten echter nog een schat van Schriftuurlijke wijsheid en basisonderwijs over de visie op de gemeente en de discussies over de toeëigening des heils. Onder prof. C. Veenhof stonden ze in Kampen voor de ambtelijke vakken op de lijst van aanbevolen literatuur. Reeds in deze boeken keerde hij zich tegen het scholastieke wedergeboortebegrip en de theologische beschouwing van Gods verbond als was het een corpus, met een in- en uitwendige zijde. Jaren later verheugde hij zich over de ontdekking van de oud-oosterse verdragsteksten, die zo'n frappante overeenkomst vertonen met de Bijbelse verbondsteksten. Hij voelde zich daardoor bevestigd in de overtuiging, waartoe hij als jong predikant met moeite gekomen was, dat men aan een verbond of verdrag geen in- en uitwendige zijde kan onderscheiden.

In 1936 werd hij hiervoor als 32-jarige predikant door een synodale commissie, bestaande uit enkele VU-hoogleraren, op het matje geroepen en berispt! Men denke van de aanklevende spanning, die dit in die jaren voor een predikantsgezin meebracht, niet gering!

In Schiedam had hij een wijk van 1700 zielen te bearbeiten. Hij was zo zuinig op zijn tijd dat hij zijn fietsenstalling extra beloonde als men zorgde dat hij nooit zijn banden hoefde op te pompen. Want al studeerde hij hard, waar men hem in de gemeente nodig had, daar wilde hij wezen. En altijd met het Woord van God („Een broodbezorger moet brood achterlaten”). Naar populariteit streefde hij niet, al sprak hij naar de begrippen van die tijd wel populaire en geen sacrale kanseltaal. Dominees moesten zich echter volgens hem hoeden „voor de zonde van Absalom, die zich tussen de koning en zijn volk drong”. Een vriend van de Bruidegom ontstele Hem niet de liefde van zijn bruid.

Mede belast met de redactie van het Schiedams Kerkblad begon hij daarin met het parafraseren van de brief aan de Galaten. Dat was toentertijd een

vondst! Uit Vonks pionierswerk is tenslotte de volledige Parafrase van de Heilige Schrift gegroeid die door Wever in Franeker werd uitgegeven. Hij schreef daarin de deeltjes over Marcus, Romeinen, 1 en 2 Corinthen en Galaten.

De jaren veertig

Het sprak vanzelf dat ook Vonk zich met alle kracht keerde tegen de dogmatische produkten die de synoden in de jaren veertig als goddelijke waarheden aan de kerken oplegden. Toch was hij een man des vredes, die ook later alles wou doen om de kerkelijke vrede te bewaren. In die vurige hoop schreef hij de mooie brochure: 'Is de tegenwoordige strijd over de wedergeboorte der kinderkens wel nodig?'

A. Janse vond haar echter nog te 'theologisch'.

De Vrijmaking overkwam hem zijns ondanks. Na zijn schorsing en afzetting bleven bijna 1200 gemeenteleden hem trouw. Na de eerste afzonderlijke kerkdienst werd een dringend beroep op de gereformeerde kerk gedaan dit ook de laatste gescheiden kerkdienst te laten zijn. Dit verzoek werd helaas afgewezen. In 1965 zou de gereformeerde kerk van Schiedam de schorsing en afzetting van haar vroegere dienaar des Woords echter alsnog herroepen. Voordien hadden reeds enige vooraanstaande gereformeerden, een enkeling op zijn sterfbed, zich met hem verzoend.

De kerkdiensten die tijdens de hongerwinter 's morgens om acht uur in de ijskoude Grote Kerk te Schiedam werden gehouden, waren voor velen onvergetelijk. Terwijl armada's bommenwerpers overvlogen naar Duitsland en de Rotterdamse havens en hijskranen vernietigd waren en velen met lege magen luisterden, verkondigde hij de nieuwtestamentische verbondswraak – in de gedachtengang van de gewraakte leeruitspraken iets onbestaanbaars.

Inmiddels fietste hij door Zuid-Holland om her en der voorlichting te geven over de synodebesluiten. Toen het blad *Reformatische Stemmen* fuseerde met *De Vrije Kerk*, werd hij hoofdredacteur. Als zodanig stond hij aan de wieg van het *Nederlands Dagblad*, dat immers als *Gereformeerd Gezinsblad* is voortgekomen uit *De Vrije Kerk*. Maar al gaf hij dit blad uit handen, het devies bleef hem levenslang dierbaar. 't Was een van de eerste teksten waarover hij na de vrijmaking preekte: „Staat dan in de vrijheid met welke ons Christus vrijgemaakt heeft, en wordt niet wederom met het juk der dienstbaarheid bevangen”, Gal. 5:1 SV.

(Wordt vervolgd)



J.M. Mudde

Kerkeraadsbeleid inzake relaties en relatievormen (3)

Dát er door de kerkeraad gereageerd moet worden op verkering van een gemeentelid met iemand die de HERE niet dient, of samenwoont, werd in de vorige artikelen verdedigd. Maar voordat we ingaan op de vraag hoe te reageren, willen we eerst stilstaan bij het kader waarbinnen het pastorale kontakt plaatsvindt. Een pleidooi voor geloofwaardig pastoraat.

Geloofwaardig kader

Wil het gesprek met jongeren overtuigen, dan zal het kader waarbinnen het gevoerd wordt geloofwaardig moeten zijn. Er zijn kaders denkbaar, waarin het op hun levensstijl aanspreken van jongeren nauwelijks geloofwaardig overkomt. Bij die kaders denk ik dan aan de thuissituatie, de betrokkenheid van de gemeente en het totale beleid van catechese, vermaan en tucht van de kerkeraad. Over alle drie een opmerking.

Opvoeding

We staan voor het feit, dat niet alleen de Heilige Geest, maar ook de tijdgeest behoorlijk door onze kerk waait. Samenwonen, geslachtsgemeenschap voor het huwelijk (gepaard gaand met gebruik van voorbehoedsmiddelen) e.d. zijn toch echt uitingen van wereldgeleijkvormigheid.

Dit bepaalt ons bij de vraag: Hoe komt het, dat onze jongeren zo vatbaar zijn voor de tijdgeest? Hier zou een hele artikelenreeks over te schrijven zijn. In dit verband wil ik bij één aspect de vinger leggen en wel bij de rol van de ouders. Dat bedoel ik niet generaliserend, alsof we bij ieder geval van samenwonen de oorzaak thuis moeten zoeken. Integendeel, te vaak merken echt voor de HERE levende ouders, die biddend hebben geprobeerd hun kinderen aan de hand van de HERE te leiden, tot hun verdriet, dat dat niet helemaal, soms zelfs helemaal niet gelukt is. Toch kan de houding van de ouders mede bepalend zijn voor de opstelling van de kinderen.

Zo vader, zo zoon?

Te denken valt bijvoorbeeld aan ouders, die samenwonen helemaal niet zo'n punt vinden. Ja, wat moet je als kerkeraad dan nog? Of, een meisje van 16 krijgt verkering met een ongelovige klasgenoot. Ouders kunnen daar slap of fatalistisch op reageren: „Ze is nog maar 16, het loopt zo'n vaart niet”, of, „Nu is het gedan”. Meerdere keren heb ik echter meegeemaakt, dat ouders tot heil van hun kind de poot stijf hielden en met succes. Ik weet wel, het loopt ook wel eens anders – ernstig verstoorde verhoudingen – en dan is het nodig het roer om

te gooien. Hoe het ook zij, voor het gesprek met jongeren maakt het wel degelijk uit hoe de ouders zich opstellen.

Te denken valt ook aan ouders die over deze dingen nooit goed en open hebben doorgesproken met hun kinderen. Ik wil daar niet direkt de staf overbreken, je zou de ouders eerst eens moeten spreken. Mogelijk stonden schaamtegevoelens in de weg, mogelijk hadden ze zelf boter op hun hoofd. Maar, er kunnen ook kwalijke nalatigheid en gemakzucht achter zitten. Soms vraag je je ook wel eens af of er bij de ouders vormen van wereldgeleijkvormigheid zijn, andere vormen van wereldgeleijkvormigheid, die de kinderen verder doen afglijden. Stel, als ouder lap je voortdurend de verkeersregels aan de laars en je toont ook op andere manieren geen respect voor de overheid te hebben, ben je dan niet bezig het individualisme in je kind voeding te geven? En welke bladen liggen op tafel? Privé, Story, de Panorama of de Telegraaf? Naar welke t.v.-programma's kijken we? Naar van ontrouw en overspel vergeven programma's? Hoe brengen we onze kinderen dan normbesef bij? Denk ook maar aan de plaats van de ouders binnen de kerk, of de wijze waarop er thuis over de kerk gesproken wordt. Via de ouders kan een negatief beeld van de kerk ontstaan of de indruk worden gewekt, dat de kerk aan de rand van het leven hoort. Met alle gevolgen van dien. Weer een ander voorbeeld: mogelijk zijn we trouw in de kerkgang, maar desondanks zijn er nog heel wat afgodjes in ons leven: ons werk, ons huis, de tuin, de vrije tijd. Een materialistische en egocentrische inslag van de ouders werkt door in de kinderen.

Eén front

Dit alles heeft te maken met het kader waarbinnen we als kerkeraad het gesprek met jongeren aangaan. Om verschillende redenen is het goed dat in het oog te houden.

Willen we als kerkeraad geloofwaardig overkomen, dan kunnen we er niet omheen, allereerst als ouders de HERE toegewijd te leven. Willen we de tijdgeest onder de jeugd een halt toeroepen (voor zover dat binnen ons bereik ligt), dan zullen we eerst zelf de geestelijke strijd moeten strijden. Ook kan het in sommige situaties heel vruchtbaar zijn, als kerkeraad en ouders proberen één 'front' te vormen. De kerkeraad steunt de ouders, de ouders steunen de kerkeraad, van die samenwerking gaat zegen uit. Uiteindelijk echter heeft de kerkeraad zijn eigen verantwoordelijkheid en moet hij zijn eigen lijn trekken. Soms ondanks

de ouders, hoe pijnlijk dat ook kan zijn.

Gemeenschap

Willen wij het gesprek met jongeren aangaan, dan zullen zij niet alleen in naam, maar werkelijk bij de gemeente moeten horen. Stel, we leven wat langs jongeren heen. Pas als er sprake is van een ongelovige vriend(in) of samenwonen heeft de kerkeraad opeens interesse. Dan krijg je reacties als: „Jullie hebben me nooit zien staan en nu woon ik samen en opeens staat er een ouderling/ dominee op de stoep!” Voorwaarde voor een goed gesprek over deze dingen is een naar jongeren open gemeenschap, waarin merkbaar om hen gegeven en voor hen gebeden wordt! In Opbouw 37ste jrg. no. 20 pag. 360 schreef H. Algra hier ook een stukje over.

Hier zit nog een kant aan. Mijn indruk is, dat jongeren, die al op jongere leeftijd een beetje aan de rand van de gemeente zitten, tot een risikogroep behoren. De lossere band aan de gemeente leidt in onze open samenleving van het een tot het ander. Het tot de rand van de gemeente behoren is soms gevolg van de houding van de ouders, soms spelen andere factoren mee. Het is daarom echt zaak als het even kan alle jongeren bij de jeugdvereniging en andere jongerenactiviteiten te betrekken.

Een enkele keer heb je te maken met jongeren, die zich bij hun kerkelijke leeftijdsgenoten nooit thuis hebben gevoeld. Op catechisatie werden ze genegeerd of zelfs een beetje met de nek aangekeken. Jongeren kunnen soms heel hard en onwijs op elkaar reageren. Al op jonge leeftijd kunnen dan bitterheid en frustraties jegens de kerk wortel schieten, die het risico van een buitenkerkelijke partner e.d. vergroten. Vangt de kerkeraad dergelijke signalen op, dan is het goed ze niet te laten liggen en waar mogelijk corrigerend op te treden. Hartelijke liefde doet meer, dan duizend mooie woorden bij elkaar!

Evenwichtig vermaan

We zullen ervoor moeten waken ons door bovengenoemde zaken sneller tot actie te laten prikkelen, dan door zonden die in een andere sfeer dan het zevende gebod liggen. Soms kom je van die instinctieve reacties tegen. Een stelletje blijkt samen te wonen en het eerste wat er binnen de kerkeraad over gezegd wordt, is: 'afhouden van het Heilig Avondmaal. Deze reactie is ergens wel begrijpelijk. De kerkeraad heeft binnen onze gereformeerde traditie toe te zien op het in goede, gees-



telijke orde verlopen van de avondmaalsviering. Toch lijkt deze eerste reactie op samenwonen me niet de beste. Wat tegen de borst stuit is die overspannenheid, waar het gaat om deze zonden. Zodra het zevende gebod in het geding is, zitten alle katten in de gordijnen. Maar nog nooit heb ik horen zeggen: Die of die is een work-alholic, laten we hem afhouden van het Heilig Avondmaal. Of: die rijdt in een auto van ruim een ton, laten we 'm ... Of: hij spaart iedere maand f 250,-, dan heeft hij op zijn 65ste een ton of wat, laten we 'm maar afhouden van. We zouden er ook toe over kunnen gaan degenen, die niet voldoende aan hun VVB betalen van het HA af te kunnen houden. Enz. enz. Ik wil maar zeggen: er zijn ook andere signalen van wereldgelijkvormigheid in de gemeente, net zo tijdgeest-doortrokken, waarbij we er niet over piekeren om tot tuchtmaatregelen over te gaan. Hiermee wil ik niet zeggen, dat we samenwonen etc. moeten laten lopen. Wel, willen we geloofwaardig blijven in het pastorale vermaan, dan zullen we dit vermaan moeten toepassen op de oude mens in al zijn verschijningsvormen.

Open deuren?

Misschien worden bovenstaande opmerkingen ervaren als het intrappen van een stel open deuren. Natuurlijk moet de thuissituatie verdisconteerd worden, natuurlijk moet er echt contact zijn etc. Desondanks meen ik er toch goed aan gedaan te hebben één en ander aan te stippen, alleen al om binnen het kader van deze bezinning voor zoveel mogelijk aspecten aandacht te hebben.

In de komende nummers (o.a.):

Johan Klein, Het daghet in den Oosten
H.R.S. van der Veen, Orgel en gemeentezang
C.N. van der Ziel, De zonde van het inkapselen
C.N. van der Ziel, Wie zijt gij, grote berg?
C.N. van der Ziel, Siimeon en Hanna: afscheid of nieuw begin

D. Holwerda, Zuidhorn

De omlijsting van 1 Cor. 14, 34.35 (2)

In het eerste artikel heb ik het gehad over wat aan 1 Cor. 14, 34.35 voorafgaat; in 't bijzonder over v. 33b. Nu, in het tweede artikel, zal het gaan over wat op de verzen 34.35 volgt; in 't bijzonder over v. 36.

Was het eerste artikel goeddeels een herhaling van wat ik al eerder had gepubliceerd, wat ik nu ga schrijven berust op een onderzoek dat ik enige tijd geleden deed naar aanleiding van een vraag van een redactie-lid van dit blad. De resultaten daarvan onderbouwen eens te meer wat ik in eerdere instantie reeds over de aansluiting van v. 36 op v. 33 gezegd had.

Aangehechte retorische vragen

We stoten in v. 36 op een zin van een speciaal type, nl. op een met 'of' beginnende retorische vraag. Zo'n zin heeft de vorm van een vraag; maar die vraag draagt een retorisch karakter; d.w.z.: de spreker (schrijver) zelf suggereert in zijn vraag al een bepaald antwoord. Het is dus niet een open vraag, waarvan het antwoord niet te voorspellen valt.

Een voorbeeld: als ik in een gezelschap van kinderen één de boventoon hoor voeren en de anderen hoor afbekken, dan kan ik vragen: „Ben jij hier soms de baas?” Dat is een retorische vraag. Ieder die mij dat hoort zeggen, begrijpt dat ik bedoel: „Jij bent hier niet de baas”. Ik geef mijn terechtwijzing aan dat kind alleen maar een milde vorm. En dat met een bedoeling: ik wil, dat hij zelf zich bezint op een antwoord, en zo tot het besef komt: o nee, ik mag hier niet de baas spelen. Ik doe een beroep op een besef dat ik bij hem aanwezig acht, maar dat voor een ogenblik wat lijkt weggezakt te zijn.

Nu, dat zien we Paulus ook nogal eens doen. En niet Paulus alleen. We vinden dit soort vragen ook elders in het NT wel.

En het 'of', waarmee dit type vragen vaak begint, vormt de *aanhechting aan het voorafgaande*. Het legt de verbinding met wat de spreker (schrijver) vlak vóór deze vraag heeft beweerd¹. In zo'n met 'of' beginnende retorische vraag brengt hij zijn overtuiging tot uitdrukking, dat zijn hoorders (lezers) de juistheid van zijn pas ingenomen standpunt ten diepste wel beseften, ook al lijkt dit besef voor het moment wat verflauwd te zijn en een oprisser nodig te hebben.

„Of weten jullie niet...”

Dit laatste, dat hij om hen van de juistheid van een pas gedane uitlating te doordringen, appelleert op een bij hen aanwezig geacht besef, op iets wat zij naar zijn overtuiging wel moeten weten, komt meermalen al aanstonds

hierin uit, dat hij dit soort vragen laat beginnen met de woorden „of weten jullie niet...”. Zo'n vraag betekent immers in feite „jullie weten toch wel...”. Hij hoopt dan op de reactie „Ach ja, natuurlijk weten we dat. Goed dat u ons eraan herinnert. We dreigen het zo gemakkelijk te vergeten”. We vinden deze aanvang bij Paulus maar liefst zes maal: Rom. 6, 3; 7, 1; 11, 2; 1 Cor. 6, 2.16.19.

Daarmee gelijkwaardig is wat we in Mt. 26, 53 vinden: „Of denk je, dat Ik niet...”. Ook dat betekent zoveel als: „Je weet toch wel, dat Ik...”.

Woordelijke overeenstemming

De onmiddellijke aansluiting van de 'of'-vraag bij het voorafgaande wordt in veel gevallen aanstonds zichtbaar, doordat de schrijver in de 'of'-vraag woorden gebruikt die hij ook in de voorafgaande stelling had gebezigd: Rom. 6, 2 „... hoe zullen wij, die voor de zonde gestorven zijn, daarin nog leven?”

3 Of weet gij niet, dat wij allen die in Jezus gedoopt zijn, in zijn dood gedoopt zijn?”

In het Grieks is de overeenstemming nog duidelijker te zien: *apethanomen/thanaton*. Beide woorden hebben dezelfde stam.

Paulus stelt hier, dat wij voor de zonde gestorven zijn. Hij veronderstelt dat 'voor de zonde gestorven zijn' (waarop hij zijn appél, niet langer in de zonde te leven, laat rusten) bij hen bekend. Dat blijkt uit de 'of'-zin die hij in v. 3 laat volgen. Hij zegt daarin: jullie weten toch, dat 'gedoopt zijn in Christus' betekent 'deel hebben aan zijn dood'? Wel, op die notie berustte zijn stelling van v. 2, zoals hij vervolgens nader uit de doeken doet: „wat die dood van Christus betreft: Hij is voor de zonde gestorven (v. 10). ... Zo moet het ook voor jullie vaststaan, dat jullie dood bent voor de zonde ...” (v. 11).

1 Cor. 6, 1 „Durft iemand van jullie, als hij een geschil heeft met den ander, zijn recht zoeken bij de onrechtvaardigen, en niet bij de heiligen?” (N.B. Dit is dan zo'n geval, waarbij ook de bewering in de vorm van een suggestieve vraag is gegoten.)

2 „Of weten jullie niet, dat de heiligen de wereld zullen oordelen”.

Opnieuw is in de werkwoorden de overeenstemming in het Grieks nog iets duidelijker dan in de Nederlandse vertaling: *krinesthai* (v. 1) / *krinousin* (v. 2).

1 Cor. 6, 15 „Zal ik dan leden van Christus wegnemen om er leden van een hoer van te maken?” (Opnieuw een suggestieve vraag. Maar ditmaal gevolgd door een afwijzing: „Volstrekt niet!”.)



16 „Of weten jullie niet, dat wie zich aan een *hoer* hecht, één lichaam met haar is?”

Kort daarop krijgen we in hetzelfde hoofdstuk nog een derde 'of'-vraag: 18 „... door hoererij bezondigt men zich aan zijn eigen *lichaam*.”

19 Of weten jullie niet, dat je *lichaam* een tempel is van den Heiligen Geest ...?”

Nóg een voorbeeld uit deze zelfde brief:

1 Cor. 10, 21 „Jullie kunnen niet de beker van *den Heer* drinken en de beker van de boze geesten; jullie kunnen niet aan de tafel van *den Heer* deel hebben en aan de tafel van de boze geesten.

22 Of willen wij *den Heer* tot naijver wekken?”

Ook bij Mattheüs vinden we een tweetal voorbeelden:

Mt. 7, 8 „Want ieder die *vraagt*, krijgt (wat hij *vraagt*) ...

9 Of wie is er onder jullie, die, als zijn zoon hem om brood *vraagt*, hem een steen zal geven?”

20, 14 „... *ik wil* dezen laatste hetzelfde geven als u.

15 Of staat het mij niet vrij met het mijne te doen wat *ik wil*?”

Hier wordt bij den knecht niet alleen *bekendheid*, maar ook *instemming* verondersteld met de regel, dat je met je eigen bezit doen mag wat je wilt. En eenzelfde geval vinden we ook bij Paulus in Rom. 9, 20 „Zal het geboetseerde soms tot zijn boetseerder zeggen: 'Waarom hebt gij mij zo *gemaakt*?' ...” (Hier weer de stelling in een suggestieve vraag gegoten!)

21 „Of staat het den pottenbakker niet vrij uit dezelfde klomp klei het ene voorwerp te maken voor een fraaie bestemming, het andere voor een ordinaire?”

Om in Rom. 7, 1 de aansluiting-in-woorden te vinden, moeten we iets breder om ons heen kijken. Dat komt, omdat Paulus hier een *vergelijking* invoert tussen onze onderworpenheid aan de zonde en de onderworpenheid van een vrouw aan haar man in het huwelijk. Hij heeft in het slotgedeelte van hoofdstuk 6 gesteld, dat wij eens slaven waren van de zonde, en die moesten gehoorzamen (v. 16), maar nú zijn *vrijgemaakt* van de zonde (v. 18; herhaald in v. 22). Nu, met dat *vrij worden van de zonde*, zo vervolgt hij in hoofdstuk 7, is het als wanneer een vrouw *vrij wordt van haar man* door diens dood. Zodra de man sterft, is zij nl. 'ontslagen' (v. 2), 'vrij' (v. 3) van de huwelijkswet. Het 'vrij' (Gr. *eleuthera*) van v. 3 correspondeert op het 'vrijgemaakt' (Gr. *eleutherothentes*) van 6, 22.

Zakelijke overeenstemming

In de tekst die we het laatst noemden is er natuurlijk *inhoudelijk* evenzeer overeenstemming tussen het 'vrijgemaakt' van 6, 22 en het 'ontslagen' van 7, 2, al zijn de woorden dan niet dezelfde (of althans van dezelfde stam). Die gevallen doen zich meer voor, dat

er niet een letterlijke overeenstemming bestaat tussen de stelling en de daarbij aansluitende retorische vraag, maar wel een zakelijke: Rom. 11, 2 „God heeft zijn volk niet *van zich weggeduwd*” (zo staat er eigenlijk).

3 „Of weten jullie niet, wat het schriftwoord zegt: ...

4 'Ik heb *Mijzelf* zeventuizend man *doen overblijven*’ ...?”

Als de Heere zoveel mensen voor *zichzelf doet overblijven*, dan is dat zakelijk hetzelfde als dat Hij ze vasthoudt, ze dus *niet van zich wegstoot*.

2 Cor. 11, 5 „Volgens mijn taxatie doe ik helemaal niet onder voor die apostelen-van-de-bovenste-plank ...

7 Of heb ik een fout begaan door mijzelf te *vernederen* om jullie *omhoog* te krijgen?”

Weer zo'n typisch paulinische ironische opmerking. Ik meen, zo zegt hij, op dezelfde *hoogte* te staan als die andere apostelen. Of vinden jullie soms, dat ik aan 'hoogte' verloren heb door 'af te dalen' om jullie 'hogerop' te krijgen? Nee toch?

2. Cor. 13, 5 „Neemt jullie zélf de *proef* maar eens af, of je in het geloof bent; toetst jezelf daarop maar eens. Of kunnen jullie niet vaststellen, dat *Jezus in jullie is*?”

'Toetsen, of je in het geloof bent' is zakelijk hetzelfde als 'vaststellen, dat Jezus Christus in je woont'.

Mt. 26, 52 „Breng je *zwaard* weer op zijn plaats ...

53 Of denk je, dat ik niet de hulp van mijn Vader kan inroepen, en Hij me dan niet meteen meer dan twaalf *legioenen engelen* ter beschikking zal stellen?”

'Zwaard' en 'legioen' corresponderen op elkaar als wapen en wapendragers.

Terug naar 1 Cor. 14

Nu we het desbetreffende tekstmateriaal hebben onderzocht, kan het duidelijk zijn, hoe *nauw en direct* de aansluiting is van de met 'of' beginnende retorische vraag bij wat in het vlak voorafgaande is gesteld.

Dan vraag ik nu: ziet u zo'n aansluiting tussen de verzen 35 en 36 van 1 Cor. 14? Ik kan die met de beste wil niet vinden. Beoordeeld naar het doorgaand gebruik van dit type zinnen, is m.i. van v. 36 niet anders te zeggen, dan dat het op v. 35 slaat als een tang op een varken.

Wél echter is die te verwachten aansluiting er tussen de verzen 33 en 36. Niet in de woorden, maar wel zakelijk. Paulus had nl. van zijn voorschriften over de orde in de samenkomsten gezegd (v. 33b), dat hij het zo voorschreef in *alle gemeenten der heiligen*. Daarbij sluit v. 36 aan met de vraag die zich inhoudelijk zó laat weergeven: „Of zijn jullie soms de *moedergemeente*? Of de enige *dochtergemeente*?” Als één van die twee suggesties juist was, zouden ze nl. óf zich met recht kunnen permitteren zélf hun regels te stellen, óf zich om geen zustergemeenten behoeven te bekommeren. Nu dat echter niét zo is, dienen

ze met *alle gemeenten der heiligen* in de pas te lopen.

Deze aansluiting tussen v. 33 en v. 36 lijkt mij evident. En ze is voor mij een dwingend argument voor de conclusie, dat v. 36 onmiddellijk na v. 33 hoort te staan. De verzen 34.35 horen hiertussen niet thuis. Ik weet wel, dat deze auteur soms een zinnetje inlast; zo b.v. een korte motivering, zoals we eerder in deze artikelen vonden². Maar het aansnijden van een *volkomen nieuw onderwerp*, zoals vv. 34.35 behelzen, tussen twee steeds zó nauw aaneensluitende elementen in het betoog, als vv. 33b en 36 bevatten, acht ik ondenkbaar.

v. 37

Nu ik na v. 33b ook v. 36 heb besproken, kom ik nog even terug op wat ik zei over de positie van de zin „zoals in alle gemeenten der heiligen”. Ik wees erop, dat Paulus met een opmerking van dit type in deze brief *voorafgaande verordeningen* nogal eens afsluit. In de laatste door mij aangevoerde parallel, nl. 11, 16, vonden we daaraan nog toegevoegd een wat vinnige opmerking aan het adres van mensen die altijd hun eind vasthouden en zich niet willen schikken naar Paulus' instructies: „En als iemand meent toch zijn eind te moeten vasthouden: wij hebben zo'n gewoonte niet, en Gods gemeenten evenmin”. M.a.w. als iemand dan eigenzinnig meent anders te moeten doen, laat hij dan goed beseffen, dat hij tegen mijn voorschrift en tegen de orde in andere gemeenten ingaat. Nu, een soortgelijke opmerking treffen we ook hier aan het slot van 1 Cor. 14 aan. Alleen: *wat in hoofdstuk 11 in één zin stond, is hier in hoofdstuk 14 over twee zinnen verdeeld*. In v. 33b had de apostel van zijn in de vv. 27-33a gegeven verordeningen gezegd: „zo (schrijf ik dat voor) in *alle gemeenten*”. En dan volgt in v. 37/38: „Als iemand meent profeet of be-Geest-erde te zijn, dan moet hij wel erkennen, dat wat ik schrijf een gebod is van den Heer. Mocht iemand *dat niet erkennen, dan wordt hij niet erkend*”. „Als iemand meent”: men lette op de overeenkomst in aanhef met 11, 16. En hoe kortaf de apostel in de slotzin is, merkt men pas goed, als men het origineel leest: „ei de tis agnoei, agnoeítai”. Een schot voor de boeg! (Vgl. ook wat na 4, 17 volgt: vv. 18-21!!)

„Profeet of be-Geest-erde”: voor het optreden van dié twee figuren in de gemeentelijke samenkomsten had Paulus in vv. 27-33a instructies gegeven. Dié pericoop sluit hij onmiskenbaar af met de verzen 33b.36-38, op een soortgelijke manier als hij in 11, 16 een pericoop afsluit. Uit een vergelijking met 11, 16 blijkt dus nog eens ten overvloede, hoe nauw vv. 36-38 met v. 33b samenhangen. *De verzen 33b.36.37.38 vormen één ondeelbaar complex*. De verzen 34.35 zijn daar als een 'Fremdkörper' tussen gedrongen.



De oorzaak van de verplaatsing

Wat de oorzaak is van de verplaatsing van de verzen 34.35? Daar kunnen we alleen maar naar gissen.

Opzet lijkt mij niet waarschijnlijk. (Daarom sprak ik ook van 'oorzaak', en niet van 'reden'.) Daaraan moet men trouwens in het algemeen niet te gauw denken, zou ik op grond van mijn ervaring willen zeggen. Zeker niet, als het gaat om *langere stukken tekst*³. Zülke verplaatsingen zijn trouwens in 'normale' teksten tamelijk sporadisch. Vaker komen ze voor in scholia-teksten. Scholia zijn *verklarende aantekeningen* bij een oude tekst. En deze plegen in de marge te staan. (Deze lay-out is in onze Statenbijbel overgenomen uit de middeleeuwse handschriften.) In zulke scholia zijn nogal eens kortere verklarende aantekeningen die *samen met de tekst* – en dus eerder – waren afgeschreven, per ongeluk in de later daaromheen geschreven langere scholia opgenomen en zo bij een volgend afschrift op een verkeerde plaats terecht gekomen. (In de Scholia op Aristophanes' *Lysistrata*, die ik momenteel onderhanden heb, kom ik deze gevallen nog wel eens tegen; meermalen bij clusters, wat erop wijst, dat op een bepaalde bladzijde van het handschrift dat men overschreef, de lay-out – als ik dat 'dure' woord in dit verband mag gebruiken – aan duidelijkheid te wensen overliet.)

In het algemeen kan men zeggen, dat het voorkomen van een tekstgedeelte op een verkeerde plaats nog wel eens te wijten wil zijn aan de omstandigheid dat het desbetreffende tekstgedeelte in een eerder stadium in de marge heeft gestaan zonder dat duidelijk was aangegeven, op welke plaats het ingelast diende te worden. In dat geval kan het b.v. gaan om een gedeelte dat door een scriba bij het overschrijven van de tekst bij vergissing was weggelaten, maar later door hemzelf of door een corrector opzij van de tekstkolom was bijgeschreven⁴. Maar eventueel ook wel om een latere toevoeging van den auteur. Dat laatste is, als het een brief betreft – zoals in het onderhavige geval – wel een van de meest aannemelijke oorzaken.

Als men nu bedenkt, hoe vv. 39.40 een *generale conclusie uit* –, en een *afronding van de pericoop over profeet en be-Geest-erde* bevatten, dan lijkt het waarschijnlijk, dat Paulus bij het overlezen van zijn brief gemeend heeft over een ander punt – t.w. het optreden van de vrouw in de samenkomsten – nog iets te moeten toevoegen. En dat zijn scriba dit in de marge heeft bijgeschreven, waarbij de verwijzing naar de plaats waar het hoorde aan duidelijkheid te wensen overliet⁵. Maar nogmaals: weten doen we hier niets.

Het taaleigen en nóg eens het taaleigen

Ziedaar mijn *inhoudelijke* overwegingen, deels oud, deels nieuw (of op z'n minst verijnd). Men zal hebben be-

merkt, dat ik met name aandacht schenk aan het taaleigen van een auteur, en dát vooral in rekening breng bij het maken van een keuze in een tekstcritisch probleem. En ik ben er vrijwel zeker van, dat dát in de onderhavige tekstcritische kwestie tot dusver nauwelijks is gewogen. Wellicht is het zelfs onvoldoende bekend geweest. (Ik ken bij lange na niet de hele Paulus-literatuur. Maar een feit is wel, dat ik in dit geval de zaken zélf heb uitgeplust). Ik zal ook niemand zijn onwetendheid op dit punt kwalijk nemen. De verfijnde kennis van het taaleigen van een auteur verwerf je door gaans pas in de loop van vele jaren. Ik moet zelf op dit punt nog elke dag leren.

Van harte hoop ik, dat èn ds. Moggré èn onze diakenambt-commissie nog eens zorgvuldig kennis willen nemen van mijn in het bovenstaande breder ontvouwde *inhoudelijke* tekstcritische overwegingen.

Noten

1 Overigens kan die bewering op haar beurt ook weer de vorm hebben van een suggestieve vraag, zoals straks zal blijken.

2 Zie het vorige artikel, even boven de kop 'v. 33b inhoudelijk bekeken'.

3 Anders ligt het bij de frequentere verplaatsing van woorden binnen een zin. Ook daar is lang niet altijd opzet aanwezig. Een overschrijver maakt ook *onnadenkend* van 'panta tauta' ('al dat') gemakkelijk 'tauta panta' ('dat al'); zo b.v. Mt. 19, 20. En meermalen kan niemand achteraf met zekerheid zeggen, welke volgorde de oorspronkelijke is. Maar er zijn ook andere gevallen.

In het handschrift C van Plato's *Timaeus* komt op de eerste 32 bladzijden Budé-tekst 16 maal een woordorde voor die afwijkt van die in de andere handschriften. Toen ik – als referent bij een promotie aan de VU – deze gevallen eens vergeleek, bleek, dat ze allemaal op één noemer zijn te brengen: opheffing van het zg. hyperbaton. Dan kan men niet anders denken dan dat hier opzet in het spel is; dat een redactor erop uit was een vereenvoudigde, voor leken beter leesbare, tekst te maken.

4 Ik kan het niet laten hier een geval te noemen, dat, ofschoon niet geheel gelijk aan het onderhavige, daarmee toch op een aantal punten overeenkomst vertoont. (Op mijn college Tekstcritiek en tekstgeschiedenis heb ik het nogal eens besproken.)

In de pseudo-platonische dialoog *Alcibiades I* komt een passage van tien regels voor die in geen enkel handschrift te vinden is. Wij kennen die alleen uit de indirecte traditie (met name uit Stobaeus, een citaten-verzamelaar uit de 5de eeuw na Chr.). Dat deze passage wel degelijk authentiek is, blijkt uit het feit dat er verderop in de dialoog naar terugverwezen wordt. Bij nader toezien blijkt hij echter bij Stobaeus op een verkeerde plaats te staan. Waar hij wel thuishoort, is met vrijwel 100% zekerheid vast te stellen op grond van de lijn van het betoog en de retorische structuur in de desbetreffende context.

Hier hebben we nu kennelijk het geval, dat een stuk tekst bij het overschrijven per ongeluk werd overgeslagen. En op het exemplaar met deze lacune gaat heel onze handschriftelijke traditie terug! Naderhand zal iemand de lacune hebben opgemerkt en het ontbrekende gedeelte uit een ander – inmiddels verloren gegaan – handschrift in de marge hebben bijgeschreven. Toen van de zo aangevulde tekst opnieuw een copie werd gemaakt, is – bij gebrek aan verwijsteken of door onduide-

lijke verwijzing – de bewuste passage op een verkeerde plaats in de tekst opgenomen. Waarom ik dit geval hier noem, zal duidelijk zijn.

1) Wie in het geval van deze Alcibiades-passage zich louter zou baseren op het uitwendige getuigenis, zou moeten besluiten het bewuste stuk niet in zijn tekstuitgave op te nemen. Immers: geen enkel handschrift heeft het overgeleverd. Een zwakker uitwendig getuigenis is nauwelijks denkbaar! Daarbij vergeleken is in 1 Cor. 14 het getuigenis voor de positie van vv. 34.35 na v. 40 riant te noemen.

2) Hier is een duidelijk geval waarbij naar alle waarschijnlijkheid een verkeerde positie te wijten is aan invoeging in de tekst van een in een vroeger stadium in de marge bijgeschreven stuk.

3) De gang van het betoog en de retorische structuur van de context wijzen ook hier uit, wat de juiste plaats van het omstreden gedeelte is.

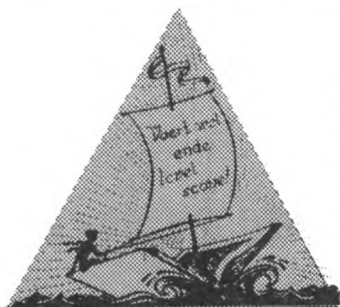
5 Heel voor de hand liggend zou de invoeging op de foutieve plaats zijn, als de bijgeschreven verzen niet in de smalle zij-, maar in de brede boven-marge – 'in fastigio' heet dat in de vaktaal – waren toegevoegd op de pagina – of juist misschien: op de papyrusstrook – die met v. 36 begon. Een overschrijver heeft dan na het afschrijven van de 'pagina' die met v. 33 eindigde, van boven af aan de volgende 'pagina' afgeschreven, daarbij het verwijsteken bij vv. 34.35 over het hoofd ziende.

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van meer dan plaatselijk belang.
Opgave: tel. 05130-20476.

1994

6 jan.	Bezinningsavond ambtsdragers regio Noord-Nederland te Heerenveen
12 mrt.	Landelijke Vergadering Apeldoorn
16 april	Landelijke Ontmoetingsdag Barneveld
7 mei	Zendingsvoorjaarsvergadering Leerdam met samenwerkende kerken
17 mei	Predikantenkonferentie te Apeldoorn
19 nov.	Zendingsnajaarsvergadering Leerdam met samenwerkende kerken



Ex Libris

T. Hoekstra, Zwolle

Allerhande

Door vakantie en ziekte heb ik een achterstand opgelopen. Toch is het misschien wel goed, als ik nog heel kort wat informatie doorgeef over enkele boeken die ik heb gekocht of die me werden toegestuurd. Weliswaar wat laat, maar dat is toch beter dan helemaal niet.

ZEGGEN EN SCHRIJVEN, een korte verkenning door de 'moderne' taal, is interessant voor iedereen die belangstelling heeft voor het Nederlands. De schrijver signaleert allerlei ontwikkelingen en geeft voorbeelden van nieuwe woorden en uitdrukkingen. Wat me vooral opvalt, is de neiging tot versimpeling. Veel mensen willen zich niet inspannen, zeker niet als het om de spelling gaat. We zakken af naar een niveau van: „Tuis hebben we keek bij de tee”. En het kan nóg erger! In het gras van de eenfout schuilt de adder van de onnooselheit. Ja, tog? Doe!

Omvang 47 blz. Prijs f 12,50 (incl. verzendkosten). Bestellen bij de schrijver: P. Waelpuut, Louis Raemaekersstr. 11, 3119 NP Schiedam. Telefoon 010-4731043

TOCH NOG ONVERWACHT is een handreiking bij ziekte, overlijden en begraven, geschreven door ds. A. Hilbers, chr.geref. predikant in Emmen. Het is een heel praktisch boekje, zakelijk, to the point. Alle mogelijke dingen waarmee je in zulke situaties te maken krijgt, komen aan de orde. Van harte aanbevolen! Omvang 37 blz. Te bestellen door overmaking van f 7,50 op giro 2495034 t.n.v. A. Hilbers, Emmen.

DE NEW AGE BEWEGING is ook van ds. Hilbers. Het boekje is een omwerking van zes preken over New Age. U vindt er duidelijke informatie en een gefundeerd oordeel. Omvang 62 blz. Prijs f 7,50, over te maken op hetzelfde gironummer.

Frank E. PERETTI heeft nogal naam gemaakt met enkele romans die ook in onze kring goed ontvangen zijn. Nu is er een nieuw boek van hem: **TILLY**. Dat valt heel erg tegen. Over de inhoud: Een vrouw heeft vroeger abortus laten plegen, ze maakt op een heel aparte manier kennis met een meisje, Tilly. Het kind leeft in een volkomen andere wereld; binnenkort is daar een

groot feest, want Jezus gaat trouwen. Die Jezus is een heel belangrijke man, er komen altijd veel mensen bij hem op bezoek. Maar toch speelt hij ook met het kind en leest verhaaltjes voor. U begrijpt het misschien al: Tilly is het geaborteerde kind. Als u het boek wilt lezen, is dat niet op mijn advies. Er zijn grenzen aan wat een schrijver mag verzinnen. Omvang 112 blz. Prijs f 14,90. Uitgever: Merweboek, Sliedrecht.

HELLEMA is een schrijver voor wie ik veel waardering heb. Altijd raad ik scholieren weer aan: lees van hem Joab! Zijn nieuwste roman is: **DE MAAN VAN DE VORIGE AVOND**. Het gaat over een belangrijk onderwerp: het noodlot van de joden in Duitsland. Toch stelde het me teleur; ik vond het een vermoeiend boek met veel gepraat en geredeneer, maar met weinig echt verhaal. In een roman moet iets gebeuren! Omvang 152 blz. Prijs f 29,90. Uitgever: Querido, Amsterdam.

INSPECTEUR RAYNOLDI EN ZIJN ARRESTANTIE is een soort detective-roman van B. Nijenhuis. De eerste druk is van 1971, maar dat staat er niet in. Ik zie niet in waarom dit boek herdrukt is. Het is verouderd, er zit weinig spanning in, het toeval speelt een grote rol, de zaken worden te veel met elkaar verstrengeld en van die amateur-psychologie wordt het boek ook niet sterker. Omvang 274 blz. Prijs f 29,50. Uitgever: Kok, Kampen.

VAARWATER is een bundel met honderd gedichten, gekozen uit tien jaar Woordwerk. Met deze aankondiging volsta ik; in het algemeen voel ik me toch al niet erg aangesproken door de poëzie in Woordwerk. Omvang 134 blz. Prijs f 29,50. Uitgever: Kok, Kampen.

OP DE MUREN VAN POMPEJI is een uitgave van Ambo in Baarn. Het is een kleine bloemlezing van wat er al zo op de muren in Pompeji te lezen was en daar waren groffe en schunnige dingen bij. Kenners van het Latijn zullen er het meest aan hebben. Het boekje bevat ook de volledige catalogus van alle werken die verschenen zijn in de reeks Ambo-Klassiek. Als u een boek uit die reeks koopt, krijgt u dit bundeltje gratis; u kunt het ook kopen voor f 4,50. Op die reeks wil ik nog eens uw aandacht vestigen; vraag er eens naar in de boekhandel!

MIJN NAAM IS HAAS gaat over dierenverhalen in verschillende culturen. Het is een bundel van 23 artikelen uit academische kring en met een wetenschappelijke inslag. Het resultaat is een boek van niveau, interessant voor degene die in de stof thuis is, maar voor een ruimer publiek verdient een andere aanpak de voorkeur. Omvang 267 blz. Prijs f 49,50. Uitgever: Ambo, Baarn.



Puzzelhoekje

Een opzoekpuzzel. Welke van de drie antwoorden is goed.

- Johannes de Doper predikte in de woestijn en at dieren die hij zelf ving met wilde honing. Wat voor dieren waren dat? Mattheüs 3 : 4
 - kwakkels
 - duiven
 - sprinkhanen
- Op een dag is de apostel Paulus aan het hout sprokkelen. Door welk dier werd hij toen gebeten. Handelingen 28 : 3
 - een scorpioen
 - een adder
 - een wesp
- Het volk van God kreeg in de woestijn manna te eten. Ze mochten per dag zoveel verzamelen als ze nodig hadden. Niet meer. Alleen voor de sabbath moesten ze dubbel verzamelen. Sommige Israëlieten zijn bang dat er de volgende dag geen manna zou zijn en verzamelen toch teveel. Wat voor dieren zaten in de teveel verzamelde manna? Exodus 16 : 20
 - wormen
 - spinnen
 - vliegen
- Jezus en Petrus moeten op een dag tempelbelasting betalen. In de bek van welk dier vonden ze dit. Mattheüs 17:27
 - een kalf
 - een vis
 - een schaap
- David zorgde als jongen voor het vee van zijn vader. Wat voor vee was dit. 1 Samuël 16 : 11
 - kamelen
 - geiten
 - schapen
- Elia was gevlucht voor koning Achab en zat verborgen bij de beek Kerit. Welke dieren brachten hem eten? 1 Koningen 17 : 6
 - raven
 - kraaien
 - wolven
- God wil graag dat wij ons best doen. Welk insect geeft hij ons als voorbeeld. Spreuken 6 : 6
 - kever
 - mier
 - bij
- Op een dag stuurt Abraham zijn knecht om een vrouw te zoeken voor zijn zoon Isaak. Op welke dieren ging die knecht. Genesis 24 : 10
 - paarden
 - ezels
 - kamelen

G. Wijkhuizen-van Vuuren

De beroepen waren: klaagvrouw, wapendrager, dorpelwachter, hoveling en discipel.



Van huis uit

Wilna Smienk- van 't Hul, Haaksbergen

Het beeld van de Vader

In het boek 'Muren van mijn hart' van Bruce Thompson komt een aangrijpend verhaal voor in het eerste deel. Dat deel heet: 'afbraak van de persoonlijkheid'.

Het gaat over een man, Larry genaamd, die getrouwd is en door zijn manier van leven zijn vrouw op de rand van een zenuwzinking heeft gebracht. Deze vrouw is bij de (christelijke) hulpverlener Thompson terechtgekomen. Larry is verslaafd aan alcohol en drugs. Samen bidden zij voor een opening en tenslotte komt Larry ook in therapie.

Aanvankelijk is hij één en al afweer en het kost Thompson heel wat moeite om tot de mens Larry door te dringen. Maar uiteindelijk is hij in staat te vertellen waarom het zover met hem gekomen is. Nooit heeft iemand iets om hem gegeven. Zowel door zijn vader als zijn moeder is hij afgewezen. Zijn reactie is geweest: opstand en rebellie. Het heeft hem in de gevangenis gebracht. Zijn vrouw is de eerste mens geweest in zijn leven die om hem gaf.

Thompson is in staat Larry te helpen door hem langzaam maar zeker een ander vader-beeld bij te brengen, nl. het beeld van God-de-Vader. Pas wanneer Larry inziet dat God hem volledig aanvaardt en niet afwijst is hij in staat van zijn zelfhaat af te komen en het gedrag dat daar een gevolg van is. Het is waarschijnlijk tussen Larry en zijn biologische vader nooit meer goedgekomen maar gelukkig met zijn leven wel en ook met de kans dat hij zijn eigen kinderen een goed beeld-van-de-vader mee kan geven.

Deze therapie is voor Thompson het begin geweest van een heel scala van psychologische inzichten waarmee hij beschadigde mensen de weg terug kon wijzen via het geloof. Heel nederig geeft hij hiervan God de eer. Wat een verschil met René Diekstra, de man die ik vorige week beschreef. Beide begaafd, beide in hun jeugd gelovig, beide met een grote hoeveelheid mededogen en medeleven.

Wat zijn nu de overeenkomsten en de verschillen van hun benadering. Beide gaan ze in gesprek, proberen de mensen zich volledig uit te laten praten. Zo komt de pijn boven. Dan zie je al meteen een verschil. Bij Diekstra moet de patient er samen met de hulpverlener uit zien te komen. Het beste resultaat

dat je dan kunt verwachten is: het leren aanvaarden van wat geweest is. Vaak zijn verstoorde verhoudingen niet meer goed te krijgen, soms zijn de mensen in kwestie zelfs overleden. Bij Thompson komt er meteen een dimensie bij nl. God en de bijbel. Wat zegt de bijbel. Is het u ook wel eens opgevallen dat werkelijk alle mogelijke menselijke verhoudingen en vooral het falen daarbinnen in de bijbel beschreven staan.

God heeft ons hiermee duidelijk willen maken dat wij met alles naar Hem toe kunnen gaan. Hij weet er al van.

Zo komen wij m.b.v. het geloof veel verder dan het aanvaarden, het ermee leren leven. Wij leren vergeven en ook in onszelf te kijken, te erkennen wat daar allemaal zit aan opstand en rebellie ook al komt het misschien niet zo duidelijk naar boven als bij Larry.

Een volgende stap in de therapie is: werken aan jezelf. Ook hierin zit een overeenkomst en een verschil. Bij Diekstra komt alles uit de mens zelf voort, hier zit ook de gedachte achter dat alles in principe oplosbaar is.

Bij Thompson wordt God aan het werk gezet in een mensenleven en de mens wordt geacht hier actief bij mee te werken. De gedachte hierachter is: mensen willen een hoop maar kunnen weinig op eigen houtje.

Zo komen we weer terug bij het begin. Diekstra constateert evenals Thompson de gebrokenheid van de mens, de vader en de zoon die elkaar niet kennen, niet kunnen bereiken. Diekstra stelt voor om eens per jaar een vader en zoon dag te houden waarin een poging kan worden gedaan iets van de breuken te herstellen. Thompson maakt een driehoek met God op de punt en vader en zoon aan de beide zijden. Ook al kunnen zij misschien niet rechtstreeks naar elkaar, zij kunnen altijd via die punt.

Ik ken een vader die heel veel van zijn zoon houdt, die steeds contact met hem zoekt, hem steeds wil helpen, raad wil geven. Maar als ze bij elkaar zijn komt er vaak alleen maar kritiek en het ergste is dat er nooit eens een compliment is ook al doet die zoon nog zo zijn best. Het gaat hier niet om een puber maar om een volwassen man met een gezin. De vader heeft nooit een goede relatie met zijn eigen vader gehad, ze waren levenslang vreemden. Zo zie je hoe het kwaad kan doorwerken van geslacht op geslacht.

Is de vader nog te veranderen? Ik vrees van niet. Hij leeft niet met God, hij hoeft geen rekenschap af te leggen. En de zoon? Het blijft pijn doen, ontegenzeggelijk en het beeld van God-de-Vader heeft er ook onder geleden.

Maar daarnaast is er ook begrip gekomen en een gevoel van medelijden: man wat kom je veel tekort wat doe je jezelf tekort. En zo is er ruimte gekomen om de kontakten, ook al zijn ze niet optimaal, zoveel mogelijk in stand te houden en het goede in de vader te blijven zien.

D. Smits, Vlaardingen

Vol verwachting...

Het is toch wel weer een spannende tijd voor veel kinderen. Wat zou de Sint met zijn vele Zwarte Pieten deze keer gaan thuis bezorgen. Allerlei folders zijn uitgeplozen. Plaatjes en prijzen zijn uitgeknipt. Verlanglijstjes gemaakt, helemaal vol met veel wensen. En dan wordt er met groot verlangen uitgezien naar het moment van pakjesavond. Wanneer dit nummer van 'Opbouw' bezorgd wordt is voor veel ouderen en jongeren deze dag met gezins- en/of familiegenoegens aangebroken.

Dit alles overdenkende kwam bij mij de gedachte op: Kom, laat ik voor de Opbouw-lezers en -lezeressen ook eens een verlanglijstje maken. Misschien dat er goedgezinde Sinterklazen en Zwarte Pieten zijn die er op willen reageren.

Wat is namelijk de reden? Zoals U wel zult weten uit diverse stukjes in 'Opbouw' is er een landelijk archief van onze kerken. Het is fijn te merken dat er belangstelling voor bestaat. Ook beseft men dat het een goede zaak is historisch kerkelijk materiaal voorhanden te hebben op één centraal punt. Maar omdat de verzameling enigszins uitbreidt is het nodig dat er wat éénmalige kosten gemaakt dienen te worden. Nu zult U zeggen: dat is toch in het belang van de kerken, dus komen de kosten ten laste van die kerken. Inderdaad, dat is zo. De kerken dragen al bij in diverse algemene kosten (tot nu toe f 200,- per jaar, gevraagd is aan de L.V. Apeldoorn dit te verhogen tot f 610,- per jaar). Echter de kerken worden al zo vaak belast met allerlei andere noodzakelijke verplichtingen, zodat er vaak aangehikt wordt tegen zulke uitgaven.

Vandaar mijn verlanglijstje aan de 'Opbouw'-kring. Zoudt U iets willen bijdragen om het mogelijk te maken 2 dossierkasten aan te schaffen en een archiefstelling ten bedrage van ongeveer f 1000,-? Ook zijn welkom boeken en andere gedrukte stukken van Ned. Ger. personen voor uitbreiding van de documentatie (en andere kerkelijke stukken). Neemt U me niet kwalijk dat ik ongevraagd zomaar een verlanglijstje bij U achterlaat! Ik hoop dat U mij, ten bate van het landelijk archief, een fijne na-Sinterklaas bezorg! Het adres is: D. Smits, Koekoekstraat 25, 3136 XP Vlaardingen.

O ja, wat ook belangrijk is: mijn giro-nummer 16 77 63.

Graag houd ik U in één van de volgende nummers op de hoogte!



Reis door Turkije

(11)

P.C. van Wijk

In Galatië

Voordat Paulus in Troas een visioen kreeg, reisde hij door Frygië en Galatië (Hand. 16 : 6). Deze landstreek is zo genoemd, omdat er Galaten, gallische stammen, woonden. In de derde eeuw voor Christus waren deze mensen er reeds komen wonen. Het is niet precies te zeggen van waar tot waar dit gebied zich uitstreckte, maar zeker is, dat bv. *Ankara* in het centrum van dit gebied lag.

De eerste keer, dat Paulus dit gebied bezocht, was tijdens zijn tweede zendingsreis. In zijn brief aan de gemeenten van Galatië wijst de apostel op dit eerste bezoek. Het lijkt er op, dat hij eerst niet van plan was het evangelie hier te prediken, maar dat hij door zijn ziekte daarvoor de tijd genomen heeft. In hoofdstuk 4 : 12 e.v. lezen we immers: „Gij hebt mij in geen enkel opzicht verongelijkt. Ja, gij weet, dat ik aan u de eerste maal, omdat ik ziek geworden was, het evangelie verkondigd heb, en toch hebt gij de verzoeking, die er voor u in mijn lichamelijke toestand gelegen was, niet als iets verachtelijks beschouwd of er tegen gespuwd, maar gij hebt mij ontvangen als een bode Gods, als Christus Jezus.”

We weten niet precies wat Paulus mankeerde tijdens dit bezoek, maar het lijkt er op, dat hij aan een afzichtelijke ziekte leed. Toch waren de mensen in Galatië toen gelukkig met hem, maar in de loop van de tijd is daar wel verandering in gekomen. Hij vervolgt immers aldus: „Gij hebt u toen gelukkig geprezen; wat is daarvan over?” Paulus is later nog eens in Galatië geweest (Hand. 18 : 23). In zijn eerste brief aan de gemeente in Korinthië verwijst hij naar de regels voor de collecten, zoals hij die voor de kerken van Galatië vaststelde (16 : 1). In zijn brief stelt Paulus heel wat aan de orde. Eerst verdedigt hij zijn optreden. Daarna benadrukt hij, dat we slechts gerechtvaardigd kunnen worden door het geloof. Scherp verzet hij zich hierbij tegen de Judaïsten, die proberen de christenen op een dwaalspoor te brengen. En tenslotte komt dan zijn positieve uiteenzetting van de

christelijke vrijheid (hoofdstuk 5). Geen wetticisme, geen slavenjuk, maar vrijheid en liefde (5 : 13). En zo brengt Paulus de lezers bij het noodzakelijke zelfonderzoek.

De Kelten

Ongeveer 50 jaar voor Christus veroverden de Romeinen Gallië. De Galliërs waren eigenlijk Kelten, maar de Kelten van het vaste land werden Galliërs genoemd. In genoemd jaar was hun rijk in onze streken (Frankrijk, België en Zuid-Nederland). Ze hadden toen Azië al weer verlaten en hebben in West-Europa hun sporen achtergelaten. In Empel bij 's-Hertogenbosch zijn een tijdje geleden de fundamenten van een keltische tempel blootgelegd, terwijl reeds veel eerder keltische munten zijn gevonden. Deze munten zijn vooral gevonden in het rivierengebied. Hier volgen enkele plaatsen: Rossum, Alem, Maren, Kessel, Lith, Alphen, Megen, Nijmegen, Orthen, Veghel enz. In de laatste jaren zijn er nog enkele bijzondere vondsten gedaan. Zo werd in Bern bij Nederhemert in de Bommelerwaard een zilveren keltische munt gevonden en in Hedel (eveneens Bommelerwaard) een bronzen keltische munt. En heel bijzonder was een vondst in Haften. In grond, die voor de dijkverzwaring is gebruikt en die afkomstig is van het oude fort Sint-Andries in Heerewarden (oostelijk van de Bommelerwaard) vond iemand een gave gouden keltische munt. Alle drie munten konden worden aangekocht door het Maarten van Rossummuseum in Zaltbommel.

H. Algra, Den Helder

In gesprek (2)

Het verhaal ging over tweetaligheid. De spreker kwam uit Brussel. Ik dacht een lezing te horen over kinderen die én frans én vlaams spreken. Daar ging het dus niet over, aankondiging verkeerd begrepen.

Het verhaal ging over tweelingen. Een videoband liet zien en horen hoe sommige tweelingen hun eigen taal ontwikkelen. Een taal met volledige zinnen, passend bij hun leeftijd, maar voor ons onbegrijpelijk. Opvallend was dat de beide jongetjes tegen hun moeder heel kinderlijk spraken. Dan waren ze geen 4½ jaar, maar opeens maar 2½ jaar...

De spreker legde uit hoe dat nu kwam. In het dagelijkse 'verkeer' hebben jonge kinderen volwassenen nodig om zich de taal eigen te maken. Deze tweelingen waren zo op elkaar ingesteld, dat ze die volwassene niet nodig hadden. Ze waren wel met elkaar, maar veel minder met hun ouders in gesprek. Ze leerden een eigen kindertaal, maar liepen fors achter bij het leren van de taal van de volwassene.

Gouden keltische munten zijn zeldzaam. Op de holle kant van de munt is een naar links kijkend paard te zien, terwijl aan de bolle kant (de voorkant) een soort lauwerkrans is aangebracht. Ik laat de Kelten en hun munten nu maar verder rusten en denk nog even aan *Ankara*, waar we drie dagen doorheen sjouwden en telkens weer verbaasd waren over de overvolle bussen, de honderden mensen, die bij stoplichten tegelijk overstaken, en de hoge trottoirs, die je met enorme stappen moest betreden en weer moest verlaten.

Over het beroemde museum in Ankara zou veel te vertellen zijn, evenals over de prachtige 15de eeuwse moskee. De restanten van de tempel van Augustus (bekend uit de bijbel) zijn bijzonder. Deze tempel werd in de 4de eeuw verbouwd tot een christelijke kerk en in de 15de eeuw werd de zaak weer verbouwd tot moskee. Er zijn nog verschillende stenen met kruisen er op. Hoe hoger je komt langs de smalle straten van de oude stad, hoe mooier het uitzicht wordt. Opvallend was, dat de mensen in hun vaak toch zo schamele huizen zo tevreden waren. En vol trots werden we uitgenodigd eens een kijkje binnen te nemen. Ook wilde men graag op de foto. Ook dat kon. Ankara, een stad met slechts enkele herinneringen aan het christendom. Ik wees al even op Paulus' brief aan de christenen in Galatië. Hij waarschuwt tegen wetticisme, tegen een zich-tegen-wil-en-dank vasthouden aan tradities.

Een les voor vandaag!

Het voorbeeld lijkt een beetje op wat er gebeurt in de christelijke opvoeding. Kinderen hebben belangrijke, betekenisvolle volwassenen nodig om te ervaren wat het geloof betekent. In de eerste plaats zijn dat de ouders in het gezin. Daar ervaart het kind voor het eerst de 'intimiteit' van het geloof. Er zijn ouders die denken dat ze bij de christelijke opvoeding nauwelijks een rol hoeven te spelen. Dat leren de kinderen later wel. We sturen ze naar een christelijke school, ze gaan straks naar catechisatie.

Zulke kinderen maken een slechte start. Al in het begin van hun leven hebben ze geen 'gesprek' met hun ouders. Geen gesprek thuis, de opvoeding wordt gedelegeerd aan anderen; christelijke opvoeding wordt lesmateriaal.

Deze kinderen lopen dus al vroeg in hun leven achter. Daar waar andere kinderen de christelijke 'nestgeur' als vanzelf meenemen, gaan deze kinderen alleen de wereld in. Met een achterstand. Het zal moeilijk zijn om ze later nog voldoende 'bij te praten'.



Kruimels...

Interview met de kroonprins

Midden vorige week werd op de televisie het interview met prins Willem Alexander vertoond. Ed van Westerloo, directeur van de NOS, sprak met hem. Het was het eerste grote, bedoeld: zelfstandige, vraaggesprek met de toekomstige koning van Nederland. Een soort 'coming-out' met profielpresentatie. Wanneer je zegt dat de sympathieke wijze waarop een mens van midden twintig voor de dag kwam, indruk op je heeft gemaakt, laad je het odium op je een trouw- en nauwhartig Oranjeklant te zijn, blij met ieder positief geluid van het vorstenhuis. Laat het zo zijn.

Willem-Alexander – of hij straks zo heet dan wel Willem de Vierde, naar de verwachting is – blijkt een ontwikkelde jongeman te zijn. Zeker en tegelijk ook kwetsbaar liet hij de vragen op zich afkomen om vervolgens bedachtzaam antwoord te geven. De prins is kind van zijn ouders, punctueel maar niet zo 'hyper-' als zijn moeder, trouwhartig als zijn vader, maar ook weer jong en anders, een kind van zijn tijd en toch heel consistent. W-A heeft zichzelf daarmee een 'facelift' gegeven; hij is niet de oppervlakkige blonde kuif die laatst met een zeventje in Leiden zijn bul haalde, zoals werd beweerd. Drs. in de geschiedenis, vlieger, manager. „Als mijn moeder mij nodig heeft, dan zal ik er zijn; ik ben er klaar voor,” waren zijn woorden in het gesprek. In de week dat zijn grootmoeder Juliana met haar ruim 84 jaar de langstlevende Oranje is, en er meer en meer gerekend moet worden met het 'Alle Menschen müssen sterben', hebben we nader kennis gemaakt met een telg die straks weer de mannelijke lijn op de troon zal vertegenwoordigen. Het vraaggesprek was opgenomen in kasteel 'Drakensteyn'; op de achtergrond hoorde je de kerkklok van De Vuursche. Geen enkel onderwerp van gesprek was op voorhand taboe geweest. Waarom Van Westerloo en geen scherpere geest is een vraag naar de hofetiquette. We zijn al te zeer gewend geraakt aan het choquerend spervuur van de talkshowmakers. De persoonlijkheid van de prins werd naar voren gehaald: aar-

dig, evenwichtig en met de nodige bagage in huis. In de vorige eeuw heeft het er met de vrij spelige Willems wel eens anders voorgestaan. Natuurlijk waren er veel vaste-prik-opnamen in de documentaire. Toch stuitten we bij het zoeken naar ontboezemingen op het ogenblik dat de prins door het van oma gekochte Haagse huis liep, nog hol en leeg maar straks een royale patriciërs woning die even ruim als representatief zal zijn. In de privé-vertrekken op de eerste etage kwam de slaapkamervraag of hij zich hier al met een vrouw zag samenwonen. Afgezien van het feit dat de optie niet uitging naar een partner van hetzelfde geslacht – het zal maar gebeuren – was W-A vrij resoluut in zijn antwoord: 'samenwonen' zal hij nooit doen, omdat hij voor het huwelijk kiest. Men kan ervan zeggen dat de prins geen andere keus heeft dan in de pas te lopen of dat hij heel ouderwets is. Onze toekomstige monarch heeft ermee wel iets over relatievormen gezegd. Jongeren van vandaag zijn soms een stuk conventioneel dan hun ouders die in de relletjes van de jaren zestig overeind zijn gekomen.

Het tv-vraaggesprek heeft vast veel mensen goed gedaan. Toch zijn er ook vragen blijven liggen die best hadden kunnen worden opgepakt. Hoe de Prins van Oranje de invulling van het koningschap in een verenigd Europa ziet en de erfopvolging.

En wat ons natuurlijk interesseert: de godsdienst. Daar hebben we helaas geen woord over gehoord. Laten we eerlijk zijn: er zijn veel die hopen dat de Prins, die als kind gedoopt werd, tot belijdenis van het geloof zal komen.

En dat hij daarin de lijn zal volgen van de mannen en vrouwen die hem zijn voorgegaan. Wilhelmina kende de theologie en woog preken. Juliana heeft haar spirituele habitus en de moeder van de Prins deed belijdenis bij ds. Kater in Amsterdam aan de meer vrijzinnige kant van het verhaal. Ze kent de kerkgang en haar inhuldigingswoord en haar kerstboodschappen liegen er niet om. Waar blijft onze kroonprins? Zou hij op dit punt meekomen? Het zou voor menigeen een goed signaal zijn en verblijdend voor wie de band van de Oranjes met de Vaderlandse Kerk van de Hervorming in een drievoudig snoer zo graag bestendigd zien. Daarbij gaat het om meer dan de keukentaal: „De Koning(in) is lekker Hervormd!”. Bij de functie van het koningschap zagen we van de zomer n.a.v. de dood van Boudewijn van België dat de symboolwaarde van een vorst een religieuze geladenheid heeft. Ons volk kan niet zonder een naar Boven getekend plaatje. Het zou fijn zijn wanneer W-A dit kenbaar kon maken en op de christelijke confessie ging inhaken. Niet dat die kans verkeken is. Het is een publiek geheim dat hij bij de Haagse dominee C.A. ter Linden in een achtkoppig bijbelgroepje catechisatielessen volgt. Als hij straks in de Residentie woont, is de sjieke

Kloosterkerk op loopafstand. Misschien doet hij wel mee aan het eind van dit seizoen. Dan klinkt er straks in dubbel opzicht: Zie, de Koning komt!

B.H. Weegink
Pastorie 'Onderweg'
Katwijk aan Zee

Dit artikel knipten wij uit het 'Hervormd Weekblad', d.d. donderdag 18 november 1993. Wij bevelen het graag ter lezing en overweging aan!

Enschede

O. Mooiweer



Rein Bos, Zoeken naar woorden.

Liturgische modellen en teksten voor gebeden.

69 blz., f 17,90

ISBN 9024285720

Uitg. Kok, Kampen

Klazien van der Sloot – te Velde, Goed voor kinderen.

Over zorg en opvoeding in het gezin.

253 blz., f 29,50

ISBN 9024282179

Uitg. Kok, Kampen

Jaap Zijlstra, Wij komen biddend voor u staan.

Gebeden

56 blz., f 14,90

ISBN 9024285623

Uitg. Kok, Kampen

Pim van de Kerk, Geloven in de kerk.

Gids voor een zinvolle christelijke gemeente in een klein dorp.

124 blz., f 29,90

ISBN 9024280494

Uitg. Kok, Kampen

Kees Hendrikse (samenst.), Geloven in mijn eigen leven.

Een werkschrift voor de gemeente over jongeren, geloven en kerk.

66 blz., f 12,50

ISBN 9024280575

Uitg. Kok, Kampen



Thijs Weerstra,
Het landschap van de liefde.
124 blz., f 18,90
ISBN 9024285224
Uitg. Kok, Kampen

Reinard Nauta (red.),
Helpen. Zin en onzin.
Over de zin en de betekenis van helpen.
123 blz., f 25,00
ISBN 9024268893
Uitg. Kok, Kampen

Ries van der Zouwen,
Op-nieuw-s.
Tussen bijbel en krant.
52 blz., f 12,50
ISBN 9024281997
Uitg. Kok, Kampen

Tjitske Lemstra-van der Kooi,
Daar ben je moeder voor.
77 blz., f 14,90
ISBN 9029711779
Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

M. Koffeman-van Zijl,
Anker van hoop.
(Gedichten)
48 blz., f 12,90
ISBN 902428077x
Uitg. Kok, Kampen

Filippus dagboek 1994.
f 12,30
ISBN
Uitg. Filippus, Arnhem

C. van de Velde,
Kerstgedachten.
36 blz., f 14,95
ISBN 9071078876
Uitg. Filippus, Arnhem

Dr. W. van 't Spijker,
De toeëigening van het heil.
136 blz., f 23,50
ISBN 906064803x
Uitg. Buijten en Schipperheijn, Amsterdam

Ned. Geref. Kerk van Kampen
De kerkeraad heeft een beroep uitgebracht op ds. F.R. Brintjes, predikant van de gemeente Amersfoort.

Ned. Geref. Kerk van Zalk en Veecaten
Ds. F.H. Blokhuis, predikant van de gemeente Giessendam-Nederhardinxveld, heeft het door de kerkeraad op hem uitgebrachte beroep aanvaard.

Ned. Geref. Kerk van Doetinchem-Velp
Ds. G. Vrooland, predikant van de gemeente Enschede-Noord, heeft het door de kerkeraad op hem uitgebrachte beroep aanvaard.

Ned. Geref. Kerk van Hoorn
A. Het scribaat berust thans bij de heer J. Kraamer, Postbus 520, 1620 AM Hoorn.
B. De diensten in de N.G. Oosterkerk, Grote Oost 58 vinden als volgt plaats:
5-12-93 9.30 uur kandidaat Schouls, 16.30 uur cand. Schouls Voorber. H.A.
12-12-93 id Ds. Broersma id. Ds. Van Atten Viering H.A.
19-12-93 id Ds. v.d. Heuvel id Ds. v. Langevelde
25-12-93 id Kerkdienst met kinderkerstfeest 1e kerstdag
26-12-93 id H. Pijl 19.00 uur H. Toebe 2e kerstdag
31-12-93 19.30 uur H. v.d. Klis Oudjaar.

Studentencorps P.F.S.A.R.
Op vrijdag 10 december a.s. hoopt het studentencorps 'Per Fidem Studium-que Ad Rostra' zijn 89ste Dies Natalis te vieren. De senaat wil daarom oud-leden van harte uitnodigen tot het bijwonen van de middagvergadering, waarop dr. M.J. Paul voor ons zal spreken. De titel van zijn referaat is: 'Het joodse volk en de O.T.-ische profetieën'.

De vergadering begint om 14.00 uur en wordt gehouden in de aula van de Theologische Universiteit van de Christelijke Gereformeerde Kerken, Wilhelminapark 4 te Apeldoorn. Na afloop is er tijdens een korte receptie gelegenheid om de senaat te feliciteren met deze dag.

Ned. Geref. Kerk van Kampen
De kerkeraad heeft een beroep uitgebracht op ds. A.W. Vos, predikant van de gemeenten Heemstede en Lisse.

Kort verslag vergadering regio Utrecht
Wij citeren uit het Kort Verslag van de vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken in de regio Utrecht, gehouden te Houten op 11 november 1993 ondermeer het volgende:
Als afgevaardigden naar de LV '94 worden nog 4 ouderlingen benoemd. De afvaardiging is nu voltallig en bestaat uit:
primi:
ds. Ganzevoort uit Doorn, br. Fijan uit Nieuwegein

ds. de Jong uit Zeist, br. Griffioen uit Breukelen
secundi:
ds. Eikelboom uit Loosdrecht, br. Kamsteeg uit Amersfoort
ds. Moerdijk uit Nieuwegein, br. Rietkerk uit Doorn.

Als primus afgevaardigde in de Raad van toezicht en advies voor de TSB wordt br. Schuurman uit Breukelen gekozen en als *secundus* br. Oostenbrink uit Utrecht (br. Oostenbrink wordt primus afgevaardigde als br. Schuurman de benoeming niet aanvaardt). De raad van *Bunschoten-Spakenburg* deelt mee dat ds. Kamerbeek om gezondheidsredenen emeritaat is verleend, met terugwerkende kracht vanaf 31 jan. 1993. De verklaring naar de Stichting Emeritaatsvoorziening, dat de regio zijn medewerking verleent, zal door de roepende kerk worden opgesteld. Ds. Kamerbeek zal in feb. 1994 afscheid van zijn gemeente nemen. Ds. de Jong uit Zeist hoopt dan namens de regio een afscheidswoord te spreken.

Preekafspraken
Br. A. ten Napel te Joure deelt mede dat zijn preekafspraken van na 1 januari 1994 moeten komen te vervallen. Br. A. ten Napel is woonachtig 't Skûtsje 13, 8501 SJ Joure, tel.: 05138 - 17 573.

Landelijke Vergadering afvaardiging Noord-Nederland
De afvaardiging van de kerken in Noord-Nederland luidt als volgt:

Eerste afgevaardigden de brs. T. Meints, K. Muller en T. Wendt.
Tweede afgevaardigden de brs. E.J. Anneveldt, F. Telgenhof en A. Wendt.
De namen van de 2 nog ontbrekende afgevaardigden zullen op korte termijn door de kerk van Haren worden bekend gemaakt.
Namens de kerk van Groningen zal br. A. Bergsma naar de Landelijke Vergadering gaan.

Ned. Geref. Kerk van Haarlem
In onderling overleg zijn de kerkeraad en kandidaat A. Beeftink overeengekomen een eerder uitgebracht en aangenomen beroep in te trekken. Het adres van kandidaat Beeftink luidt momenteel: Raamsteeg 12, 2011 BH Haarlem, tel.: 023-334 406.

Intrekking beroep
In onderling overleg zijn kandidaat J. Beeftink en de kerkeraad te Haarlem overeengekomen een eerder uitgebracht en aangenomen beroep in te trekken.



Ned. Geref. Kerk van Deventer
Met ingang van 5 december a.s. vangt de morgendienst aan om 9.30 uur.



In Jezus ontslapen onze zorgzame Vader, Opa en Overgrootvader

CORNELIS VONK

emeritus predikant van de Nederlands Gereformeerde Kerk van Schiedam
sedert 27 september 1988 weduwnaar van Rijkje van Hall

Geboren te Gameren, 13-05-04 Overleden te Schiedam, 22-11-93

Vlaardingen: Diene en Albert Slot-Vonk
Oegstgeest: Jan en Dinie Vonk-Klein Haneveld
Wageningen: Cock en Janny Vonk-van Baardewijk
Vlaardingen: Margo en Paul Brehm-Vonk
Hoogeveen: Ef en Aly Vonk-Otten
Apeldoorn: Nelly Vonk
Enschede: Ties en Joke Bos-Vonk
kleinkinderen en achterkleinkinderen

Correspondentie-adres:
Frans Halslaan 6
2343 EH Oegstgeest

Joh. 14 : 1-3

Met droefheid nam de kerkeraad van de Nederlands Gereformeerde Kerk van Schiedam kennis van het overlijden van haar emerituspredikant

DS. C. VONK

op 22 november j.l.

Ds. Vonk heeft onze gemeente met zeer veel ijver en inzet gediend en haar via woord en geschrift het Woord Gods gebracht. Dit alles in de veel bewogen periode 1932-1973.

Met grote dankbaarheid aan de God van het verbond denkt de kerkeraad hieraan terug.

Namens de kerkeraad

C.A.A. Struik, praeses en
G.A. Mak, scriba

Huizinga in Heerenveen leest het Nederlands Dagblad:



Nederlands Dagblad
Gereformeerd gezinsblad

De krantenjongen is een vroege gast: de brievenbus kleppert als de wekker rinkelt. Een nieuwe dag begint. In Heerenveen pakt de heer Huizinga de krant erbij: het Nederlands Dagblad voor zo'n dag als vandaag.

"Ik ben echt een lezer, dus ik lees veel kranten. Maar uiteindelijk kies ik voor het ND. Ook om z'n kerkelijk nieuws natuurlijk, want in geen andere krant kan ik dat zo zorgvuldig volgen. Maar het is vooral de stijl van journalistiek bedrijven: betrouwbaar en bondig. Die krant maakt tenminste keuzes; dat helpt je om bewust in het leven te staan. Daarom vind ik het echt een krant voor het gezin."



Bewust in de bus

Een krant leer je al lezend pas kennen. Daarom neem ik een proefabonnement op het ND: vier weken thuisbezorgd voor maar 14,-. Ik betaal pas als ik een acceptgiro heb ontvangen.

NAAM _____ ADRES _____

POSTCODE _____ WOONPLAATS _____

TELEFOON _____

Stuur deze coupon in een envelop naar het Nederlands Dagblad.
Antwoordnummer 1004,
3770 VB Barneveld.
Een postzegel is niet nodig.
Of bel voor een proefabonnement:
03420-10720.